

Ludo Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 28
20/2013
25. máj 2013

Cena 0,50 €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

TRPEZLIVOSŤ SLOVÁKOV
JE ASI NEKONEČNÁ
Strana 4.

SLOVENSKÍ SPISOVATELIA
SA SPORIA O SVOJE SÍDLO
Strana 5.

BOLI NIEKTORÍ CHARTISTI
PLATENÍ KOLABORANTI?
Strana 6.

ŠTÁT MUSÍ CHRÁNIŤ
KULTÚRNE DEDIČSTVO
Strana 7.

POPRAVILI NEMCI ŠTYROCH
SLOVENSKÝCH GENERÁLOV?
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Občan Slovenskej republiky, ktorý sa po novom roku rozhodne vycestovať do zahraničia na dlhšie ako 90 dní, bude mať povinnosť nahlásiť to ohlasovní v mieste trvalého pobytu. Ak to neurobí, spácha priestupok, za ktorý mu hrozí pokuta. Vyplyva to z novely zákona o hlásení pobytu občanov, ktorú schválili poslanci NR SR. Doteraz platný zákon neukladal výslovne povinnosť danú skutočnosť ohlásiť.

Podľa niektorých poslancov opozície: „Táto úprava je nevhodná, nadmerne a neodôvodnene zasahujúca do slobodného pohybu aj súkromia občanov. Ak občan nemá v úmysle zrušiť svoj trvalý pobyt na Slovensku, nie je nevyhnutné ukladať mu povinnosť hlásiť pobyt v zahraničí, aj keď ide o pobyt dlhší ako 90 dní.“ Za nevhodné a nesprávne považujú aj sankcionovanie občana za nesplnenie tejto povinnosti.

Minister vnútra R. Kaliňák povedal, že námietky chápe, je však presvedčený, že o obyvateľoch potrebuje mať štát aktuálne údaje. Spomenul napríklad doručovanie súdnej pošty. Minister tiež poukázal na to, že 90 dní je štandardný čas, na aký sa udeľujú víza. Ďalšou novinkou, s ktorou ráta novela, je centrálna ohlasovňa. Pôjde o elektronickú službu, ktorá umožní občanom prihlasovanie sa na pobyt a odhlasovanie sa z pobytu cez internet. „Pri hlásení pobytu prostredníctvom centrálnej ohlasovne bude občan povinný vyplniť požadované elektronické dokumenty a podpísať ich zaručeným elektronickým podpisom,“ uvádza rezort vnútra.

V registri majú byť osobné údaje o občanoch a obyvateľoch Slovenska s pobytom na území i mimo územia republiky. Orgány verejnej správy tak už nebudú musieť zisťovať pravosť a hodnovernosť údajov pre svoje potreby z rôznych dostupných zdrojov, ale iba z jedného registra fyzických osôb. Dodajme, že každý štát má povinnosť aj právo starať sa o svojich občanov. Lenže kontrola ich pohybu zapácha snahou o kontrolu osobného života. A to už sme tu v inej forme zažili ani nie tak dávno...

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

R - 2013023

NEOGRAFIA
MARTIN
www.neografia.sk

ISSN 0862-8823
9770862882007

Majstrovstvá sveta 2013 v Škandinávii znovu priniesli slovenské vlajky do ulíc

Hokej prebúdza v Slovákoch vlastenectvo

Maroš M. BANČEJ – Foto: internet

Každoročne to prežívame znova a znova. So začiatkom majstrovstiev sveta v ľadovom hokeji prudko stúpne výskyt slovenských zástav v uliciach našich miest, mestečiek a obcí. Kým počas roka viseli nanajvýš na verejných budovách, v čase súbojov našich chlapcov na ľade zdobia autá aj mnohé interiéry pohostinstiev, kde sa zhromažďujú fanúšikovia, a veru v nejednom sa ozve aj zborovo zaspievaná slovenská hymna. Skrátka, vzopätie národnej hrdosti ako sa patrí.

Tohtoročné majstrovstvá sveta vo Fínsku a Švédsku boli mimoriadne dramatické. Po úvodnom skvelom víťazstve nad Francúzskom 6 : 2 nasledovala prehra s domácimi Fínmi, chuť nám napravilo víťazstvo s Nemeckom, aby sme po infarktovej sérii prehier zdolali USA a dostali šancu bojovať vo finále. Tú nám napokon opäť zahatali domáci Fíni, keď po zápase, ktorý zdvíhal ľudí zo stoličiek, porazili náš tím 3 : 4. Všetci naši reprezentanti – od skúsených hráčov, akými sú Miroslav Šatan, Branko Radivojevič či Andrej Sekera, až po mladého Marka Daňa – boli niekoľko dní ustavične v centre debát ľudí, ktorí inak športu voľajako zvlášť neholdujú.

■ ČAS NÁRODNÝCH SYMBOLOV

Spomínané sprievodné javy majstrovstiev, teda vlajky, štátne znaky a hokejové dresy našej reprezentácie v uliciach aj v pohostinských zariadeniach, sa stali vďačným objektom fotografov, písali sa o nich nadšené či ironické články a videli sme ich permanentne na obrazovkách televízií. Je zaujímavé, že aj periodiká, ktoré sa inak počas roka správajú k prejavom vlastenectva opovrhlivo a zľahčujúco ironicky, boli počas hokejových majstrovstiev zdržanlivé. Veď kto by si chcel popudíť masu fanúšikov, ktorých boli náhle plné ulice. V susednom Rakúsku, ktoré sa takisto zúčastnilo na bojoch o hokejový trón, boli prejavy hokejového vlastenectva

o poznanie vložnejšie, pričom tie naše sa dajú porovnať azda iba s tými, ktoré sa dejú u susedov v Česku. Napokon k „bratskému derby“ medzi Českou republikou a Slovenskom nedošlo, no podľa športových zdrojov sa Česi začínajú obzerať po službách úspešného trénera našej reprezentácie

Vladimíra Vůjtku, ktorý pochádza práve z ich prostredia. Hokej je skrátka na Slovensku úzko spätý s prejavmi našej národnej identity, akokoľvek sa to podtatranským svetoobčanom a vzdychajúcim profesionálnym zástancom bývalého Československa nepáči. Ostatne, boli to práve oni, ktorí sa

dešpektom vyjadrovali o slovenskej reprezentácii v časech vzniku samostatného štátu a náhle kaj naprieť mizernej štartovacej pozícii sa slovenské mužstvo vrátilo medzi svetovú špičku, o čom svedčia aj tituly z majstrovstiev sveta.

■ ZAZNELO: ĎAKUJEME!

Po nervy drásajúcom zápase s Fínmi, ktorý definitívne pochoval naše nádeje na finále, došlo k zaujímavému javu. Hovorí sa, že po oslavnom „hosana“ prichádza často nahnevane „ukrižuj!“. V prípade tohtoročných majstrovstiev však znelo najmä veľké: Ďakujeme! Naši fanúšikovia zrejme vyspeli. Vedia, že generácia zlatých a strieborných hráčov už opustila, či opúšťa hokejové ihriská, a nové hráčske osobnosti ešte len začínajú získavať ostrohy v najvyššej zámoreskej či kontinentálnej súťaži. Iste dôjde aj k diskusiám na tému podpora športu v prípade mládeže, aby sa na cestu k vrcholovému športu dostali aj deti z rodín, kde sa každé euro otáča v prstoch trikrát. Tak či onak, tohtoročné majstrovstvá sveta v ľadovom hokeji veľmi kladne zarezovali v spoločnosti. Už tradične niektoré mestá zorganizovali verejné veľkoplošné projekcie zápasov, kde sa to mladými ľuďmi len tak hemžilo. Mimochodom, slovenskú vlajku si mladé dámy po zápase z tvárikiek zmyjú, ale je tu veľká šanca, že si s ňou nezotrujú aj hrdosť na svoju krajinu, na Slovensko.

3 OTÁZKY PRE:

RNDr. Ladislava HRAŠKA, bývalého šéfredaktora časopisu 23:55

Totalita verzus demokracia na náš spôsob

• Váš časopis 23:55 prinášal citlivé národné témy už po novembri 1989. S akým ohlasom?

Národné témy a vôbec národné veci by nemali mať žiadne ďalšie adjektívum. Jednoducho už jedno majú, sú národné a mali by byť nám všetkým vlastné. Citlivé sú len pre tých, ktorí ich nechcú akceptovať v ich celosti, v pravdivej podobe, v kontexte dejín okolitých území. A čo je najbolestnejšie, nie sú zahrnuté do výchovy nášho národa, predovšetkým do výchovy mládeže. Postupnou stratou identity jednotlivca, ale aj národa, dávame šancu iným, ktorí si ju naopak programovo pestujú. A aký ohlas mal titul 23:55? Domnie-

vam sa, že na tú dobu to bola šoková terapia. Niektorí s tým začať museli.

• Ako dlho ste vychádzali a prečo ste zanikli?

Časopis 23:55 bol logickým pokračovaním jeho samizdatovej formy spreď novembra 1989. Ten mal svoje korene v občasníku Pravde nahlas a vznikol v polovici roku 1988. Mal za cieľ komentovať články v denníku Pravda. Jeho premenovanie v apríli 1989 na 23:55 malo poukázať na vrchovatý čas pre zmenu režimu. Teda ak predprejratová obsahová orientácia bola smerovaná na témy totalita verzus demokracia, jej ponovembrové smerovanie dávalo akcent

na národné témy. Časopis zanikol na začiatku roku 1990 pre svoju neschopnosť redakciu profesionalizovať a pre nedostatok prostriedkov.

• Sklamali vás Slováci?

Nie, isto nie. Myslím, že národ sklamať ani dosť dobre nemôže. Možno sme sa ešte nenaučili efektívnejšie spravovať si „naše“ veci. Ale z dejín vieme, že azda neexistuje nijaký iný národ, ktorý by za takých neprajných okolností vydržal a dočkal sa konštituovania vlastného štátu. A to je naše veľké spoločné víťazstvo.

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ

V SNN 21/2013
SI PREČITATE

■ Tajomník Matice a predseda Mladej Matice o aktuálnych problémoch
■ Postavenie obyvateľov starého kontinentu smeruje k nespokojnosti
■ Seriál o osudoch slovenských generálov završí Ferdinand Čatloš

Historický odbor Matice slovenskej udelil dvom laureátom Ceny Daniela Rapanta

Dejiny môžu jedinca aj národ inšpirovať k slobode

Dušan D. KERNÝ – Foto: autor

Historický odbor Matice slovenskej, obnovený po desaťročiach zákazu v období po roku 1989, udelil už po sedemnásty raz prestížnu Cenu Daniela Rapanta. Je to najvyššie ocenenie HO Matice slovenskej. Udeľuje sa za rozvoj historických vied, za zásluhy o poznanie slovenských dejín a života Slovákov doma a v zahraničí, za celoživotné dielo či syntetizujúci pohľad a za významné prehĺbenie poznatkov o slovenských dejinách. Cenu Daniela Rapanta (1897 – 1988) na matičnej pôde založili pri jeho storočnici v roku 1997.

Mladí pracovníci hudobných nástrojov na pôde MS v Bratislave.

Tohtoročními laureátmi sa stali prof. PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc., a prof. PhDr. Ján Lukačka, CSc. V matičnej Jozefínskej knižnici ceny odovzdal čestný predseda Historického odboru prof. R. Marsina, DrSc. Okrem iného pripomenul, že pri ocenení sa zohľadňuje aj to, či laureát ne-

mohol výsledky svojej práce slobodne prezentovať. Podľa prof. Marsinu práve prof. Uličný je významný historik, autor významných prác týkajúcich sa osídlenia Slovenska, osobitne jeho východnej časti, a po istý čas bol znerovnoprávnený; trvalo to celé desaťročia, najmä po roku 1971. Kľú-

čovou prácu, vyše tisícstránkové dielo Osídlenie Šariša, ako aj Dejiny osídlenia Liptova, založil na dôkladnom prieskume historického materiálu, výskumom prispel k budovaniu základov slovenských dejín. Keď po roku 1989 svoje práce aj publikoval, zastával istý čas akademickú funkciu dekana na Prešovskej univerzite.

■ DOJÍMAVÝ PRÍBEH

Profesor Uličný pripomenul prítomnému vedeckému, akademickému a vydavateľskému či odbornému archívárskemu publiku aj príbeh zo študentských čias: v roku 1956 bol svedkom, ako na akademickú pôdu profesora Rapanta násilím odviekli traja dobre stavaní „študenti“ priamo z rečnicekeho miesta počas prednášky o živote a diele L. Štúra. Za univerzitnou katedrou sa potom už viac neobjavil. D. Rapant počas toho, ako ho násilím odvádzali, zvolal na rozlúčku pokojným a zreteľne počuteľ-

ným hlasom: „Všetko to, čo tu teraz vidíte, je klamstvo, lož a dúfam, že vy sa toho dožijete, keď to bude zjavné.“ A stalo sa, dožili sme sa, konštatoval prof. F. Uličný v historicky dojímavéj scénke po prevzatí tohtoročnej Ceny D. Rapanta. „Mojím krédom,“ povedal laureát, „bolo, ako som to vyhlásil aj po roku 1989 na zasadaní spoločnosti Korene v Prešove, skúmam minulosť preto, aby sme poznali, čím nás dejiny nesmú spútať a môžu inšpirovať k slobode jedinca, obce, národa a štátu.“

■ ZA VÝSKUM STREDOVEKU

Tajomník MS a Historického odboru MS historik P. Mulík zdôraznil, že Cena Daniela Rapanta pre významného historika prof. J. Lukačku, ktorý prepája univerzitný akademický svet s inštitúciou, na pôde ktorej HO MS pôsobi, je ocenením výskumu stredovekých prameňov, podielu na syntéze slovenských dejín, posilňovaní

slovenského historického povedomia, výskumu šľachtických rodov západného Slovenska a objavením a vedeckým zdôvodnením ich domáceho, slovenského pôvodu. Je to veľký, zrejme najväčší prínos do dejín dunajskej oblasti dnešnej strednej Európy vedno s prácami o Matúšovi Čákoví, o začiatkoch kristianizácie Slovákov na základe výskumu v Bojnjej. Laureát sa zaslúžil o rozvoj regionálnych dejín, genealógie. Tabuľky slovanských, slovenských mien šľachtických rodov, siahajúce až do stredoveku, vydal v roku 2002. Dokázal, že rozbor listín o majetkovej držbe svedčí o mnohom, lebo dá sa z nich vyčítať pôvod rodov a ich majetkov, ktoré jestvovali prv ako uhorský štát. Prispel tiež spolutvorstvom k lexikónu stredovekých miest a je členom viacerých vedeckých rád v SR aj v zahraničí a členom slovensko-maďarskej komisie historikov a spolutvorcom spoločnej slovensko-maďarskej učebnice dejín.

Pittsburská dohoda, jeden zo základných kameňov Česko-Slovenskej republiky, má 95 rokov

Vratký život princípov spoločného štátu

Ján ČOMAJ

Posledný májový deň si pripomenieme 95. výročie jedného z dvoch základných dokumentov vzniku spoločného štátu historicky a kmeňovo blízkych národov Čechov a Slovákov – Pittsburskej dohody. Tri roky po prvom štátoprávnom dokumente, podpísanom 22. októbra 1915 v Clevelande, v ktorom sa formuloval cieľ žiť vedno v jednom štáte, znenie Pittsburskej dohody znamenalo zo slovenskej strany ústupok – americkí Slováci, iniciátori a signatári zmluvy už netrvali na federácii, ale súhlasili s unitárnym štátom pri zachovaní slovenskej územnej, zákonodarnej a kultúrnej autonómie.

Víťazstvo spojencov v prvej svetovej vojne, a tým aj možný rozpad rakúsko-uhorskej monarchie boli už otázkou času. Budúcnosť našich národov sa preto celé roky formovala v zahraničí, kde pôsobilo veľa vlasteneckých síl spomedzi našej a českej emigrácie. Najviac ich bolo v USA, navyše tu predstavovali aj dobre organizované a spoločensky akceptované spolky, najmä v prípade amerických Slovákov.

■ FAKTOR AMERIKÁNI

Slováci v Amerike boli pri zrode spoločného štátu s Čechmi významným faktorom. Pre americké myslenie a ponímanie slobody bola mimoriadne sympatická misia Dr. M. R. Štefánika, ktorý prišiel medzi krajanov s výzvou, aby vstúpili do česko-slovenských légii a dokázali, že Slováci na slobodu nečakajú ako na dar veľmocí, ale chcú si

ju sami vybojovať. To bol jeden z najdôležitejších motívov budúceho amerického postoja k vzniku samostatného Česko-Slovenska. Navyše finančné prostriedky našich krajanov v USA a Kanade boli rozhodujúce aj pre fungovanie Česko-Slovenskej národnej rady v zahraničí. Pomôže nám to uviesť si medzinárodnú dôležitosť krajaňských deklarácií – clevelandskej a pittsburskej – v procese vytvárania nového štátu Slovákov a Čechov.

■ ČESKÁ VIEROLOMNOSŤ

Posledný májový deň v roku 1918 sa z iniciatívy vedenia Slovenskej ligy, ktorá chcela využiť návštevu profesora T. G. Masaryka v Spojených štátoch, zišli v Pittsburghu zástupcovia strešnej organizácie slovenských spolkov v USA a Kanade – Slovenskej ligy v Amerike, Českého národného združenia v USA a Zväzu českých katolí-

kov s predsedom Česko-Slovenskej národnej rady T. G. Masarykom, aby slávnostne podpísali dohodu o vzniku slobodného spoločného štátu našich

DOKUMENT

dvoch národov, pričom text Deklarácie koncipoval TGM počas svojho pobytu v USA. V tom – a vo väčšej účasti českých krajanov, než to bolo pred tromi rokmi v Clevelande – treba hľadať principiálnu zmenu charakteru budúceho štátu – z predstavy o federácii sa stal projekt unitárnej republiky. Napriek tomu dohoda zaručovala, že Česko-Slovensko bude demokratickou republikou dvoch rovnoprávných národov, pričom Slováci na svojom území budú mať autonómiu, vrátane vlastného snemu a súdnicstva, a slovenčina bude úradným i vyučovacím jazykom. Zásady dohody však pražská vlá-

da a budúci parlament nikdy v plnej miere nenaplnili, ba najbližších päťdesiat rokov bolo pre Prahu neprijateľné aj slovo autonómia, ktoré ak už museli brať na zreteľ, tak naozaj len formálne a v politickej núdzi. Sám Masaryk sa nikdy viac k Pittsburskej deklarácii nehlásil, dokonca tvrdil, že toto vyhlásenie nie je a nikdy nebolo právne záväznou zmluvou, keďže v nej ide len o lokálnu dohodu Čechov a Slovákov žijúcich v USA a o ich predstavu o ešte nejestvujúcom štáte. Niektorí českí „odborníci“ Deklaráciu dokonca vyhlásili za falzum.

■ NÁZOV A SIGNATÁRI

V zmysle dohody sa spoločný štát mal volať Česko-Slovensko. Dokazujú to prvé vládne listiny, aj prvé známky, ktoré nesú takýto názov krajiny pôvodu: Česko-Slovenský štát, resp. Pošta Česko-Slovenská. Aj keď ide o dejinný

medzník, ďalší vývin štátu v porovnaní s obsahom deklarácie je presvedčivým dôkazom o charaktere a cieľoch pražských politikov – mať zo Slovenska (a vtedy ešte aj zo Zakarpatskej Ukrajiny) kolóniu so surovinovými zdrojmi a s lacnou pracovnou silou a spolu dovedna jasnú prevahu nad nemeckou menšinou, ktorá bola najsilnejším strážnikom Prahy.

Patrí sa uviesť aj mená signatárov dohody. Deklaráciu podpísali: Albert Mamatej, Ján Janček ml., Milan Getting, Ján Pankuch, reverend Jozef Murgaš, rev. Ján Kubašek, Ondrej Schustek, T. G. Masaryk, Karel Pergler, Dr. L. Fisher, B. Simek, J. J. Zamrhal, Hynek Dostál, Vojta Beneš, rev. Innocent Kestl, Jan Straka, Ivan Bielok, rev. Oldřich Zlámal, Michal Bosák, H. H. Miko, Ignác Gessay, Karlovský, rev. Pavel Šižka, J. A. Ferenčík, Josef Martínek.

VŠIMLI SME SI

Ján Čarnogurský pre SME uviedol, že Svätopluk bol kráľom Pápež ho nazval Rex...

Denník SME priniesol nedávno rozhovor s Jánom Čarnogurským ako s kandidátom na prezidenta Slovenska. Okrem politických tém sa dotkl aj histórie. Slovenské národné noviny zaujalo jeho vyjadrenie o Svätoplukovi, ktorého považuje za kráľa a jeho sochu by nemienil. Otázku aj odpoveď publikujeme v plnom znení:

• Videli ste sochu Svätopluka?

„Samozrejme. Keď porovnáme sochu jazdcov na koni: Svätého Martina v Dóme, Bronzového jazdca v Petrohrade a Kráľa Svätopluka v Bratislave, tak Kráľ Svätopluk je najslabší. Ako sochu ju nepovažujem za optimálnu pre exponované miesto, kde sa nachádza. Pokiaľ ide o nápis kráľ, s tým súhlasím. Keď pápež Ján VIII. nazval Svätopluka Rex, tak potom bol kráľ.“

Čítajte viac: <http://www.sme.sk/c/6796627/carnogursky-pre-vo-luca-smeru-som-idealny.html#ixzz2TKk9nzBO> (mrs) – Foto: Ladislav LESAY

K partnerom MS pribudli vojnoví veteráni

Spoločné vlastenecké hodnoty

Ďalšou organizáciou, ktorá sa rozhodla spojiť svoj potenciál s Maticou slovenskou, je Únia vojnových veteránov Slovenskej republiky. Pri nedávnom podpise

Memoranda o spolupráci medzi ÚVV SR a MS povedal pre SNN jej viceprezident plukovník Pavel Marko nasledujúce slová: „Som veľmi rád, že sme toto memorandum podpísali práve s Maticou slovenskou. Máme totiž mnoho spoločných cieľov. Naše ciele sú zamerané na osvetu v rámci mladej generácie či prezentovanie histórie novodobej Slovenskej republiky. Pôsobenie vojnových veteránov v novodobej histórii Slovenskej republiky má nezastupiteľné miesto po celom svete. Podobne ako Matica slovenská i my obhajujeme hodnoty mieru, slobody, demokracie, obhajujeme to, čo je azda pre každý národ najcennejšie, teda zvrchovanosť a suverenitu.“ Ako dodal predseda Matice slovenskej Marián Tkáč, MS reprezentuje priam tie isté hodnoty. Obe strany, ktoré si akt podpisu memoranda veľmi cenia, sa dohodli

na vzájomnej podpore. Ich spoločným menovateľom je hodnota vlastenectva. „Vlastenectvo je hodnota, ktorú človek nijako nemôže získať, nemôže sa ju naučiť. Každý jeden vojak v misii to môže potvrdiť. Je to

ČO INÍ NEPÍŠU

hodnota, ktorú musí mať v sebe,“ dodal plukovník Pavel Marko. „Česko a Slovensko sú národy, ktoré sa rozdelili mierovou cestou,“ pokračoval, „iné to bolo v bývalej Juho-slávii, kde vznikol, žiaľ, vojnový

konflikt.“ Pavel Marko spolu s Mariánom Tkáčom sa zhodli na tom, že by trebárs veteráni mohli robiť besedy na školách, kde by prišli aj členovia Matice, a tak by podporovali pocit vlastenectva u mladých ľudí. Ako už bolo spomenuté, obaja vidia význam spolupráce medzi Maticou a Úniou vojnových veteránov najmä v organizovaní spoločných akcií. „Je veľký rozdiel medzi vlastenectvom a nacionalizmom,“ povedal na záver plukovník Pavel Marko.

(bb)

Kosovský východ zo slepej uličky

Roman MICHELKO

Vinou dvojitých metrov v zahraničnej politike veľmocí boli na rôznych miestach sveta vyvolané konflikty, ktoré sa nakoniec podarilo „zmraziť“, ale nie vyriešiť. Typickými príkladmi takýchto konfliktov sú Podnestersko medzi Ukrajinou a Moldavskom, pôvodne autonómne územia v Gruzínsku, kde však žije negruzínske obyvateľstvo (Abcházsko a Južné Osetsko), ďalej Náhorný Karabach, ktorý je de facto nezávislou republikou, v ktorej žijú prevažne Arméni napriek tomu, že je to enkláva Azerbajdžanu. V istom zmysle je zmrazený konflikt aj Bosna, čo je veľmi zvláštny štátny útvar na čele s európskym protektorom, ktorý je nad volenými politikmi a môže zrušiť akékoľvek ich rozhodnutie. Inak tento štát-neštát je vlastne federáciou Moslimov a Chorvátov s voľne

pridruženými, vlastne samostatnými Srbmi v Srbskej krajine.

Medzi podobné štáty patrilo donedávna Kosovo. Kým asi 80 percent územia bolo pod kontrolou Prištiny, severné srbské okresy túto vládu neuznávali. Uplatňovali model pasívnej rezistencie, ktorú od konca osemdesiatych rokov uplatňovali kosovski Albánci voči srbskej správe. Vytvorili si paralelné inštitúcie, najmä samosprávu, školy, sociálny systém a podobne. Voľby do orgánov samospráv v réžii Prištiny ignorovali, ako aj celú kosovskú vládu, a prežívali pod ochranou medzinárodnej vojenskej misie, ktorá ich chránila pred kosovskou odvetou.

Život Srbov v severnom Kosove sa navonok podobal životu niekde na srbskom vidieku. Vlastnili srbské pasy, platili srbskou menou, dôchod-

ky, ale aj elektrinu dostávali zo Srbska, zo srbského rozpočtu boli financované aj školy či zdravotníctvo, skrátka žili si svoj paralelný srbský život v inak albánskom Kosove. Takto to po vojne mohlo fungovať nejaký

KOMENTÁR

ten rok, dva, nakoniec sa však z toho stalo celé desaťročie a ukázalo sa, že takúto situáciu treba konečne vyriešiť. Srbská politická scéna hneď po vojne prijala politický konsenzus, že Kosovo je srbská provincia a jeho samostatnosť nikdy neuzná. Medzi tým však čoraz viac krajín EÚ uznalo Kosovo, rovnako ako aj veľmoc (s výnimkou Ruska), a dlhodobo sa tento stav ukázal ako neudržateľný. Srbskí politici si postupne uvedomili, že tvrdohlavo zotrvávať na rovna-

kých pozíciách je nielen neúnosné, ale v konečnom dôsledku aj kontraproduktívne. Odmietnutím dohody z Rambouillet či Ahtisaariho plánu si síce zachovali čistú tvár, ale v konečnom dôsledku nič nedosiahli. V tomto kontexte sa nakoniec aj veľmi problematické Daytonské dohody zdajú byť lepším riešením ako trvalý pat.

Preto po vyše desiatich rokoch predstavitelia Srbska a Kosova pristúpili na dohodu, ktorej obsahom sú nasledujúce ustanovenia: V Kosove vznikne samostatná štruktúra (autonómia) s väčšinovým srbským obyvateľstvom, ktorá bude mať vlastného predsedu, podpredsedu i vlastný parlament, bude mať plné kompetencie v oblasti hospodárskeho rozvoja, školstva, zdravotníctva a miestneho plánovania. Štyri, prevažne srbské okresy severného Kosova budú mať vlastného policajného prezidenta z radov kosovských Srbov. V celom Kosove bude pôsobiť iba kosovská polícia (s centrom v Prištine), do ktorej budú začlenení aj všetci policajti severného Kosova. Do štruktúr kosovského štátu budú integrované aj justičné orgány vo väčšinových srbských okresoch, Srbi však budú mať

vplyv na tieto prvostupňové justičné orgány. Okrem toho počas desiatich rokov, s výnimkou živelných pohrôm, nesmú vstúpiť na sever Kosova poriadkové jednotky kosovskej armády či polície.

Dohoda, ktorú podpísali srbský premiér Dačić a kosovský premiér Thaci, sa rodila veľmi pomaly a ťažko. Je to však nevyhnutný krok. Alternatívou k tejto dohode sú len ďalšie roky či desaťročia v slepej uličke. Ako odstrašujúci príklad môžeme uviesť rozdelený Cyprus či okupované Palestínske územia. Niekedy jednoducho prichádza chvíľa, keď politici musia prijať veľmi ťažké a nepopulárne rozhodnutia. Srbi v severnom Kosove túto dohodu neprijímajú a krok srbskej vlády vnímajú ako zradu.

Vo svete, v ktorom platia dvojité metre v zahraničnej politike, však asi lepšie riešenie nebolo priechodné. Najdôležitejšou úlohou dňa pre srbských politikov bude dlhodobo ochrániť ťažko vydané práva Srbov. A pre ostatných európskych politikov nepripustiť konflikt, ktorý by nakoniec ústil do podobného „kosovského riešenia“.

Kultúra v područí financií

Maroš M. BANČEJ

Mnoho ľudí, ktorí aktívne pôsobia v kultúre, či už ako tvorcovia, prípadne ako organizátori kultúrneho života na Slovensku, sa pravidelne nechávajú počuť, že najprajnejším obdobím pre našu kultúru bola prvá polovica deväťdesiatych rokov. Nieкто môže namietat', že ide o určitú formu spomienkového optimizmu, ale z vlastnej skúsenosti môžem konštatovať, že v spomínanom období sa skutočne dali oveľa ľahšie a pružnejšie zorganizovať akcie, ktoré dnes stoja nemálo námahy a najmä byrokratického papierovania často s neistým výsledkom. Jedným z prvých rozporuplných „danajských darov“, čo sa kultúry týka, bola fiškálna decentralizácia. Jednoducho financovanie kultúry v župách, mestách

a obciach prešlo pod príslušné samosprávne orgány. Aj bežný človek si rýchlo spočíta, že richtár či župan dá prednosť rekonštrukcii námestia, podpore domu pre seniorov, prípadne v súčasnosti tak spo-

POZNÁMKA

mínanej obnove ciest a mimoriadne „popularizovaných“ výtkov pred financovaním kultúrnych aktivít. Koncert miestneho filharmonického orchestra je pekná vec, ale voličov v budúcich komunálnych voľbách dotýčenému richtárovi sotva priláka.

Už od spomínaných deväťdesiatych rokov sa na rezorte kultúry hľadali modely, ktoré by zabezpečovali finančné pokrytie kultúrnych potrieb na Slovensku. Prvou lasto-

vičkou bol Štátny fond kultúry Pro-Slovakia. Spočiatku sa zdalo, že je to tá najschodnejšia cesta, ako podporiť profesionálov, ale aj amatérov z oblasti divadla, filmu, literatúry, hudby či výtvarného umenia. Neskôr po stále nových a nových legislatívnych zmenách vznikla situácia, keď žiadatelia o granty boli v polohe „vyplňovačov“ nekončných tlačív, kde už chýbalo len to príslovečné – „politická príslušnosť starej mamy za slobodna“. V týchto dňoch Ministerstvo kultúry SR prišlo s veľmi zaujímavým návrhom. Na Slovensku by mal vzniknúť Fond pre umenie. Malo by ísť o nadstranícku inštitúciu, ktorá by na základe profesionálnych kritérií rozdeľovala financie na jednotlivé umelecké projekty,

pričom hlavným zlepšením by bola pružnosť a možnosť financovať aj dlhodobéjšie projekty. Zdrojom financií spomínaného Fondu pre umenie by bol už klasicky odštep zo štátneho rozpočtu, doplnený približne päťpercentným podielom z výnosov štátnej lotérie. Potiaľ to vyzerá až priveľmi nádejne. Zdá sa mi však, že v súčasnej situácii, keď sú umelecké profesijné organizácie rozhádzané, rozdrobené a v mnohých prípadoch nefunkčné, zasa dôjde k snahe o lobbing, dosadzovanie „tých správnych ľudí“ do kurátorských rád a rozhodovacích komisií aj o manipuláciu zo strany politických zoskupení – a čo si budeme navrávať, aj zo strany silných finančných skupín. Idea Fondu pre umenie je vo svojej podstate správna a až utopisticky prijateľná. Musíme si však položiť otázku, ako sa vlády všetkých farieb a politických zoskupení správali ku kultúre za posledných dvadsaťtri rokov. Ostáva veriť, že nová koncepcia situáciu v našej kultúre zlepší. Skutočne tvoriví ľudia sú totiž nevyliciteľní optimisti.

GLOSA'R
ANDREJA MIŠANEKA

SPOZA OPONY

V máji tohto roku bol v Bratislave veľký ruský výsadok. Napospol to boli ľudia veľmi vzdelaní, rozhladení, pre niektorých Slovensko a Bratislava neboli novinkou, väčšina tu však bola po prvý raz. Ešte nikdy neboli takí rozdielni Rusi s takou rozdielnou tematikou, ktorá ich spája so Slovenskom, naraz v Bratislave. Odohrali sa tu dve významné udalosti, ktoré bez zveličenia vojdú do dejín nielen vzájomných vzťahov, ale aj do širšej atmosféry zdôrazňujúcej akoby výnimočné postavenie slovenského hlavného mesta. Jednoduchú priaznivú, žičlivú stredo európsku atmosféru nepredpojatosti a akejsi neutrálnnej pôdy.

Po veľkej akcii o globálnej bezpečnosti GLOBSEC s takmer tisícovou účastníkov uskutočnili sa oveľa menšie, ale svojim zameraním nemenej významné podujatia. Medzi ne patrí nepochybne Medzinárodná vedecká konferencia pápežského výboru pre historické vedy – na brati-

slavskej akademickej pôde sa v spolupráci s oddelením pre vonkajšie cirkevné vzťahy Moskovského patriarchátu konalo podujatie pri príležitosti 150. výročia misie sv. Cyrila a Meto-

Čo robili Rusi v máji v Bratislave

Dušan D. KERNÝ

da na Veľkej Morave. Konferencia sa uskutočnila za aktívnej účasti Ústavu svetových dejín Ruskej akadémie vied a Rímsko-katolíckej cyrilo-metodskej bohosloveckej fakulty Univerzity Komenského.

Významnú časť podujatia – sekciu o cyrilo-metodskom dedičstve v stredoveku a novoveku za účasti vedcov a vedkýň z Moskvy a Ríma – moderoval prof. Ján Lukačka, nositeľ matičnej ceny Historického odboru

MS, Ceny Daniela Rapanta. Na konferencii sa aktívne zúčastnil vedec a pedagóg Trnavskej univerzity, čestný predseda matičného Historického odboru prof. Richard Marsina s témou Apoš-

duchovného a kultúrneho dedičstva i význam témy pre širšie vzťahy katolíckeho a pravoslávneho prostredia. Pre laikov početná účasť ruských akademikov, ako aj Moskovského

Medzi nimi predstaviteľky najväčšieho svetového dokumentárneho archívu z obdobia druhej svetovej vojny z ruského Krasnogorska, neďaleko Moskvy. Osobitne Jelena Kolosková zaujala poukazom na nové poňatie prezentácie dochovaných fotografií ako obrazu násilia, teroru, ľudského utrpenia, strádania a zároveň barbarstva predstaviteľov nemeckej vojenskej moci. Vo viacerých oblastiach Ruska, Ukrajiny a Bieloruska obyvateľstvo nemeckú armádu najprv vítalo, aby po krutých masakroch, popravách obesením a strieľaním do tyla nad hrobmi, ktoré si civilné obeť museli sami vykopať, sa proti nej postavilo so zbraňou v ruke.

Práve toto nové poňatie ľudského utrpenia na rozsiahlych priestoroch Ruska, Ukrajiny a osobitne Bieloruska, obraz snahy prežiť v krutej zime, v nekonečných močiaroch, chrániť si holý život a každodenná prítomnosť smrti – to je to, čo ruskí špičkoví odborníci preniesli do Bratislavy z ruských archívov.

tolská stolica a používanie slovanského jazyka, teda s vedcou interpretáciou témy, ktorej sa nedávno práve tak nečakane, ako aj nekvalifikovane zmocnila časť médií a politiky na Slovensku.

Na vystúpeniach vedcov, či už z Pápežského výboru pre historické vedy alebo vedcov z Moskvy, zo Sofie, z Ríma, a samozrejme z Nitry, Trnavy a Bratislavy, sa ukázal plný rozmer aktuálnosti cyrilo-metodského

patriarchátu pripomenula, ako cieľavedome sa obnovená pravoslávna cirkev hlási k cyrilo-metodskému dedičstvu a priamemu následníctvu a skúma túto tradíciu napríklad v staroruskej literatúre.

Z inej oblasti bola inštalácia výstavy fotografií v bratislavskom Dome umenia na námestí SNP z ruských archívov. Výstavu pripravili aj z medzinárodného hľadiska špičkoví odborníci v oblasti svetovej fotografie.

SEBAOBRANA

Poslanec Branislav Škripek plánuje opäť do NR SR predložiť novelu zákona, ktorá by zakázala publikovanie ľudskej nahoty v dennej tlači. Chce dosiahnuť, aby sa v periodikách, ktoré nie sú označené ako erotické, obšcenne zobrazovanie ľudskeho tela nemohlo vyskytovať. Novelu zákona Škripek prvý raz predložil ešte na februárovej schôdzi parlamentu. Chcel vtedy zákonom zakázať predaj a rozširovanie tlače aj iných vecí, ktoré sú spôsobilé ohroziť mravnosť osôb mladších ako osemnásť rokov. Poslanci vtedy novelu zákona neschválili.

Nahota opäť v parlamente

„Neúspešné to bolo zrejme iba z jedného pohľadu a to, že ten zákon nebol schválený. Ale myslím si, že som dosiahol veľký úspech už len tým, že sa rozvinula spoločenská debata,“ povedal s odstupom času k neschválenej novele zákona poslanec Škripek. V prvom čítaní mal návrh širokú podporu, získal stôjeden hlasov, aj poslanci Smeru dostali voľnú ruku a mohli hlasovať podľa svojho presvedčenia. „Videl som, že je to široký spoločenský problém pre pôsobenie na mladých ľudí aj na nasledujúce generácie a na naše životné prostredie, ktoré vnímam ako verejný spoločenský priestor. Bolo mi však naznačené, že v návrhu sú nejaké chyby, právne nezrovnalosti a že zákon nebude celkom presný. Dostal som mnohé námietky, ktoré som s právnikmi zapracoval, prepracovali sme to. Skutočne bola vôľa medzi poslancami povedať áno, ale cítil som, že sú aj dôležité hlasy v Smere, ktoré hovorili, že je to zbytočné, lebo sa ten zákon nebude dať uplatňovať. V druhom čítaní ešte dostal podporu ako celok, ale v treťom neprešiel. Vtedy sa totiž poslanci Smeru zrazu zdržali, len siedmi hlasovali za novelu. Pre mňa sa to však nekončí, chcem v tejto iniciative pokračovať. Chcem, aby spoločnosť diskutovala na túto tému a aby sme videli legislatívne zmeny.“ Podľa poslanca širokej verejnosti, ktorá je pobúrená svojvoľnými počinmi majiteľov tlačových médií, chýba legislatíva, o ktorú by sa mohla oprieť.

„Médiá sa zbytočne pokúšali zosmiešniť ma tým, že vraj chcem zakázať pekné modelky, ktoré predvádzajú šaty a majú odhalené prsia. To vôbec nie je pravda. To, proti čomu som vystúpil, bola hrubosť, dehonestácia a samoúčelné odhaľovanie ľudskej intimity a sexuálneho života. Často počúvam nielen ženy, ale aj mužov, ktorí sa na to sťažujú. Takéto zobrazovanie ľudskeho tela a nahoty vyvoláva pudy, a potom tá pudovosť začne prevládať. Tvrdím, že táto spoločnosť si vlastne ani nevšimla, ako ju to zlynčovalo, a ja by som povedal, že tú mediálnu sexualizáciu spoločnosti niekto zámerne vyvoláva.“

Poslanec Škripek si myslí, že s ním súhlasí niekoľko stotisíc rodičov, no mnohí z nich nemajú čas zaoberať sa týmto javom, a pritom pri výchove detí trpia tým, že existuje...

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Ak máme stále pomáhať iným, čo nám zostane na pomoc sebe samým?
Trpezlivosť Slovákov je nekonečná

Ivan BROŽÍK – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Scéna z legendárneho Jarošovho Pacha, v ktorej poddaný sám strká drábovi do ruky bičik, len aby ho naozaj poriadne zbičoval, akoby predznamenal správanie sa mnohých z nás po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie. Už sa takmer ani len nedá vymenovať, komu všetkému už Európska únia poslala štedré finančné injekcie a inú pomoc, aby si vyriešili svoje domáce ekonomické problémy.

Tá istá Únia, ktorej sme členmi, a tá istá Únia, ktorá nijako výrazne, okrem bežného podielu z eurofondov, nepomáha tým svojim členským krajinám, ktoré nenatŕčajú prázdne ruky, aj keď sú v rovnakom ekonomickom i regionálnom prostredí hospodárskej a finančnej krízy. Do histórie patrí napríklad už problém Írska, ktoré sa po pomoci opäť postavilo na nohy, zdá sa, že aj problémy Cypru sú zažehnané, samotní Portugalci hádam ani len netušia, že ich vláda na európskych rokovaniach varuje pred akousi krízou a akými problémami.

NEKRIČÍŠ, NEDOSTANEŠ

„Slovenská národná strana s nevôľou prijala rozhodnutie

ministrov financií eurozóny o uvoľnení ďalších miliárd pomoci pre Grécko, Cyprus a Portugalsko,“ hovorí sa vo vyhlásení, podpísanom jej predsedom Andrejom Dankom. Pritom, „viacerým krajinám, vrátane Slovenska, hrozí, že cyperská banková kríza sa preleje do ich finančných systémov“. Uviedol to nedávno portál International Business Times. Lenže, tie – viaceré – krajiny, konkrétne aj Slovensko, nikoho nezaujímajú. Veď my si už roky pomáhame sami a určite si aj pomôžeme sami.

„Slovenskí občania majú oveľa nižšiu úroveň životného štandardu ako občania v „starých“ krajinách EÚ, ktorým pomáhame. Slovenskí občania pri-

spievajú zo svojej nízkej životnej úrovne na udržanie životnej úrovne bohatších občanov krachujúcich štátov,“ tvrdí Andrej Danko. A to sa dá naozaj len s využitím maximálnej slovnej demagógie vyvrátiť. Každý u nás vie, aké majú zárobky tí, ktorí majú šťastie mať vôbec prácu, každý vie, aké máme dôchodky a čo si z nich môžeme dovoliť. Každý vie, aká štedrá sociálna sieť je povedzme len v susednom Rakúsku, kde sa občan s mesačným príjmom nižším ako tisíc eur považuje za chudáka, žijúceho v existenčnom ohrození pod oficiálnou hranicou chudoby.

ŽEBY PREDSA?

„Je nezmyslom, že hospodársky rast v krajine bude vyšší, ak sa bude len škrtat’ a za každú cenu sa budú obmedzovať verejné výdavky.“ Po rokovaní vlády to vyhlásil premiér Robert Fico. Bolo to 24. apríla. „Som rád, že prichádza aj na moje slová, pretože z krízy sa dá iba preinvestovať,“ konštatoval pred necelým mesiacom predseda vlády. SNN takmer doslova uverejnili to isté vo viacerých článkoch oveľa skôr počas minulého roka, dokonca už vtedy, keď sa téma škrtov stala povinnou modlitbou na tlačových besedách ktorejkoľvek našej vlády. Stačí si iba zalistovať v našich archívnych číslach, prípadne na

webe. Lenže, nestačí iba konštatovanie dávno známeho faktu. Do našej ekonomiky musíme v púde sebazáchovy pustiť obrovské sumy a na to ani my občania, ani náš štát nemá. Lenže – „spravodlivá“ Únia nám tiež nič nedá – veď nekričíme.

ZNIČUJÚCE ŠETRENIE

Škrtá a šetrí sa všade. Chce-me vyzerat’ pekní a poslušní. Na druhej strane, živnostníci prerušujú alebo rušia živnosti, úspory domácností sa blížia k najnižším číslam za posledné roky, dlhy štátu, ale aj jednotlivcov dosahujú astronomické výšky. Pravdepodobne bude podľa Roberta Fica potrebné hovoriť o nových pravidlách tempa konsolidácie v Európskej únii. Rokovanie v Španielsku totiž ukázalo, že už nie iba Francúzsko chce výnimku v roku 2013 z podmienky dosiahnutia deficitu. Rovnako tak žiada aj Španielsko. A čo Slovensko? Aj keby naozaj už do povestných úst nebolo, škrtáme a škrtáme.

Nikto nemusí byť povinne obdivovateľom SNS alebo jej predsedu Andreja Danka. Nikto nemusí byť obdivovateľom akejkoľvek politickej strany. To je demokratické. Tak isto demokratické však je povedať dosť, keď už naozaj nie je z čoho žiť.

„To je jednoducho doslova a do písmena totálna kontrola nad financiami tohto štátu. Tento štát musí prijať také tvrdé opatrenia, o ktorých sa v iných krajinách ani nesníva, pokiaľ ide o sociálny systém, pokiaľ ide o oblasť privatizácie, pokiaľ ide o oblasť bánk,“ uviedol v súvislosti s podmienkami pomoci Robert Fico. Ibaže nehovoril o Slovensku, ako by hneď každému mohlo zísť na um, ale o Cypre. Tak teda aspoň my občania hovorme takto o nás, o našom Slovensku!

V susedstve najväčšieho chrámu zasväteného Panne Márii, v bočnej uličke vpravo, je starobylá Bazilika svätej Praxedy. Vybudovali ju v piatom storočí, neskôr prešla viacerými prestavbami. Vnútri sa zachovali vzácne mozaiky z deviateho storočia. Z toho istého obdobia je tiež kaplnka svätého Zenona v byzantskom slohu. V bazilike sa uchovávajú pozostatky kresťanských mučeník Praxedy a jej sestry Pudenciány i veľa ďalších relikvií. Počas pobytu v Ríme v objekte spojenom s benediktínskym kláštorom bývali obaja vierozvestcovia, čo pripomína tabuľa na fasáde od Ľubomíra Ferka.

SILA ODKAZU

Medzi Koloseom a Lateránom sa nachádza Bazilika svätého Klimenta. Pre Slovákov a Slovanov vôbec je významná tým, že je v nej pochovaný sv. Cyril. Baziliku zasvätili Klimentovi, tretiemu pápežovi, ktorý zomrel koncom prvého storočia mučeníckou smrťou vo vyhnanstve na Kryme. Postavili ju začiatkom dvanásteho storočia v románskom štýle. Pozostáva z hornej a dolnej časti. Uprostred pravej lode hornej časti je kaplnka Cyrila a Metoda. Otvorili ju k tisícemu výročiu smrti Metoda. Po pravej strane je freska predstavujúca oboch vierozvestcov, ako bránia staroslovenskú liturgickú reč pred pápežom Hadriánom II. Freska na ľavej strane stvárňuje pohreb Cyrila, ktorý zomrel 14. februára 869 a bol pochovaný v dolnej bazilike. Každoročne v deň výročia jeho smrti sa v tejto časti baziliky konajú pietne akty Slovanov. Pred hlavným vchodom je štvorcové nádvorie, obkolesené zo všetkých strán stĺporadím a krytou chodbou. Na pravej strane chodby je umiestnená tomba, dielo Andreja Rudavského.

V Ríme som sa rok čo rok presviedčal, aký silný je odkaz vierozvestcov Cyrila a Metoda pre väčšinu slovanských národov.

Autor je bývalý veľvyslanec SR v Taliansku.

Pred pätnástimi rokmi pribudli v Ríme tri diela slovenských výtvarníkov
Umelecký hold vierozvestcom

Text a foto: Rudolf ZELENAY

V čase dlhšej neprítomnosti slovenského veľvyslanca akreditovaného pri Svätej stolici ma často pozývali krajanovia z cirkevnej komunity do viacerých miest talianskeho regiónu Lazio. Raz išlo o púť, inokedy o bohoslužbu na počesť patróna či vysviacku kňaza alebo len o priateľskú návštevu. Do tohto obdobia zapadla pracovná cesta ministra kultúry SR Ivana Hudeca.

Prišiel v júni 1998 slávnostne odhaliť tri diela slovenských výtvarníkov na miestach spojených s pôsobením sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Do interiéru Baziliky Santa Maria Maggiore pribudlo súsošie vierozvestcov, na fasádu Baziliky svätej Praxedy pamätná tabuľa a na nádvorie Baziliky svätého Klimenta tomba – všetky ako výraz vďaky nášho národa. Akty boli dôstojné, ich efekt, dá sa povedať, prežije stáročia. Ťažko však pochopiť absenciu delegácie biskupov zo Slovenska na miestach, ktoré sa pokúsim priblížiť.

POLONSKÉHO PLASTIKY

Na námestí Esquilino je jedna zo štyroch hlavných rímskych bazilik Santa Maria Maggiore – Panna Mária Váčšia. Vyníma sa v centre metropoly Talianska od prvej polovice piateho storočia pripomínajúc koncil v Efeze z roku 431, na ktorom vyhlásili Panu Máriu za Matku Božiu. Podľa tradície baziliku postavili na mieste, kde v lete po zjavení sa Madony napadol sneh. Návštevníka doslova omráči impozantný trojlodový interié, ktorého stred neskôr vyzdobili krásnym kazetovým stropom, pozlátaným prvým dovezeným zlatom z Ameriky. Keď v roku 867 prišli Cyril a Metod do Ríma, práve v tejto bazilike schválil pápež Hadrián II. zavedenie staroslovenskej reči do bohoslužieb a tu sa prvý raz slúžila svätá omša v jazyku našich predkov. V prvej kaplnke pravej lode baziliky máme súsošie Cyrila a Metoda. Autorom diela je Marián Polonský.

Kanál story – slovenská literárna pospolitosť sa medzi sebou sporí

A Čumil z kanála sa nestačí čudovať

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: Maroš M. BANČEJ

„Spisovateľská obec, členovia Spolku slovenských spisovateľov a členovia Asociácie organizácií spisovateľov Slovenska sa budú zrejme musieť v krátkom čase vysťahovať zo svojej budovy v centre Bratislavy, teda z priestorov, kde sa viedol zväzový život, uskutočňovali tvorivé besedy a stretnutia, kde sa tvorili a redigovali knihy slovenských literátov. Zanikne tak aj klub spisovateľov, skrátka, z budovy odíde spisovateľský duch, rovnako ako odišlo pred rokom z jej priestorov známe a vyhľadávané kníhkupectvo. Ostané iba nostalgia, ale to nestačí...“ píše sa v analýze, ktorú podpísali členovia Spolku slovenských spisovateľov Miroslav Bielík, Pavol Dinka, Jaroslav Rezník st., Viera Švenková, Ján Tazberik a Viktor Timura.

O kauze Domu spisovateľov sme v ostatnom čase v SNN publikovali celú sériu článkov. Spúšťacím neprijemnej záležitosti, ktorá sa týka celej literárnej pospolitosti bol otvorený list, ktorý podpísali a verejnosti poskytli viacerí členovia Spolku slovenských spisovateľov v Bratislave 4. apríla 2013.

■ NESPOKOJNÍ ČLENOVIA

V liste sa píše: „Dňa 14. marca 2013 sa v zmysle stanov SSS, čl. II, bod 7 dostatočný počet nespochybniteľných členov SSS obrátil na predsedu a predstavenstvo SSS s naliehavými otázkami, týkajúcimi sa procesov spojených so zmluvou o nájme a dojednaní predkupného práva na nehnuteľnosť SSS a AOSS na Laurinskej 2 v Bratislave s ARTHUR DS, s. r. o., zo dňa 16. 8. 2012. O tom, že ju za SSS podpísal tajomník pán Janík, ako aj o ďalších záväzkoch prijatých v tejto súvislosti sme sa dozvedeli, podľa vyjadrení aj viacerí členovia predstavenstva SSS, až v posledných týždňoch. Okrem tejto kauzy nezanedbateľná je i otázka, prečo nebolo v riadnom termíne zvolané členské zhromaždenie SSS. Tobôž ak treba riešiť také závažné problémy, aké sú s predmetnou nehnuteľnosťou. Orgány SSS zvolené 16. 3. 2010 na dva roky však pokračujú samozvane ďalej, čo nemá obdobu v nijakom spolku či samosprávnom inštitúte nikde v civilizovanom svete a my slovenskí spisovatelia sa pritom hlasne dožadujeme dodržiavania demokratických princípov. V našom spolku varí demokracia nemá mať miesto?

Nie nepodstatná je aj otázka, prečo boli registrované zmenené stanov SSS takmer tri roky po členskom zhromaždení a na akom základe, keď o zmenách, ktoré by členské zhromaždenie schválilo tajným hlasovaním dvojtretinovou väčšinou v zmysle platných stanov SSS v čase posledného členského zhromaždenia, niet žiadnej vedomosti ani dokladu. Predstavenstvu ani kontrolnej komisii SSS nedal na predloženie vlastného mandátu nikto právo. Žiaľ, predseda a tajomník SSS nedovolili zástupcom signatárov citovaného listu

zúčastniť sa na rokovaní predstavenstva SSS 20. 3. 2013. Signatárov označili za „dezinformátorov“, na otázky neodpovedali, lebo vraj „nie je komu odpovedať“. V Literárnom týždenníku č. 11 – 12/2013 publikovali rekapituláciu zmes rozličných svojich rozhodnutí, odporúčaní kontrolnej komisie SSS, opierajúc sa o návrhy prerokované na predstavenstve SSS po uplynutí regulárneho mandátu, čo nás len utvrdzuje v presvedčení, že došlo k manipulácii a viacerým nelegitímnym krokom s vážnymi, pravdepodobne trestnoprávnymi následkami. Vyhlasujeme, že trváme na platnom uznesení členského zhromaždenia dôsledne rešpektovať zásadu, podľa ktorej je budova SSS a AOSS v Bratislave nepredajná, čo štatutárni zástupcovia viacerými záväzkami spochybnili. Vzhľadom na túto situáciu vyzývame predsedu, tajomníka a predsedu kontrolnej komisie, aby nekandidovali na najbližšom členskom zhromaždení do volených orgánov SSS.“

Podpísaní sú členovia SSS Jaroslav Rezník st., Ján Tazberik, Július Balco, Štefan Cifra, Pavol Dinka, Milan Augustín, Barbora Pribylincová Bančejová, Miroslav Bielík, Milan Gonda, Marián Grupač, Michal Horecký, Anton Hykisch, Milan Igor Chovan, Margita Ivaničková, Peter Jaroš, Radislav Kendera, Teodor Križka, Milan Lechan, Ingrid Lukáčová, Jozef Mikloško, Dušan Micolaj, Ondrej Nagaj, Gabriel Németh, Dalimír Stano, Viera Švenková, Viktor Timura, Igor Válek, Martin Vlado, Tomáš Winkler, Jozef Zavorský, Štefan Balák a Miloš Drastich.

■ PROBLÉMY S BUDOVOU

Spolok slovenských spisovateľov a Asociácia organizácií spisovateľov Slovenska vlastní na Laurinskej 2 v Bratislave pozemok a budovu, každá organizácia má polovičný podiel. Dňa 16. 8. 2012 uzatvorili obe spisovateľské organizácie nájomnú zmluvu na celú budovu aj pozemok s nájomcom ARTHUR DS, s. r. o. Za SSS ju podpísal Pavol Janík a za AOSS vtedajší predseda Igor Hochel. Zá-

kladné imanie nájomcu predstavuje 6 638,78 eura, nemá vôbec webovú stránku, nepoznáme jeho obchodné výsledky za posledné dva roky, súvahu, výkaz ziskov a strát. Firma ARTHUR DS má podľa obchodného registra iba jedného spoločníka, ktorý je zároveň aj konateľom spoločnosti. V zmluve si vyhradil právo postúpiť celú nájomnú zmluvu na tretiu osobu. Reálne teda ide o zmluvu o sprostredkovaní. Podľa zaužívanej obchodnej a realitnej praxe sa predmet zmluvy často presúva na iného záujemcu, neraz to býva záujemca zo zahraničia...

Formálne sú za správu budovy zodpovedné obidve spisovateľské organizácie. Podľa novej nájomnej zmluvy sa malo do 15. 9. 2012 správcovstvo budovy odovzdať do rúk nového nájomcu prostredníctvom preberacieho protokolu. Vlastníci, teda obe spisovateľské organizácie, sa zaviazali „protokolárne vykonať vo vzájomnej súčinnosti odpis stavu všetkých meradiel energií nahádzajúcich sa v budove ihneď po prihlásení nájomcu ako odberateľa a platiť služieb spojených s nájomom“. V zmluve však „zabudli“ uviesť od akého dátumu. Nájomca údajne fakturoval AOSS za služby niekoľko desiatok tisíc eur. Otázne je aj vypovedanie a ukončenie zmlúv s doterajšími nájomcami. Napríklad Klub spisovateľov musel dať výpoveď k 30. 6. 2013, lebo nový nájomca od neho žiadal mesačné nájomné údajne vo výške 4 500 eur.

Podľa signatárov otvoreného listu nájomnú zmluvu za SSS podpísali štatutári, ktorí na to nemali mandát. Mandát im uplynul podľa stanov SSS v marci 2012, zmluva bola podpísaná až 16. 8. 2012. Orgány SSS si svojvoľne o rok predĺžili mandát, a to v príkrom rozpore so stanovami SSS. Preto je nevyhnutné oprieť sa o tieto fakty, obrátiť sa na súd, požiadať o prijatie predbežného opatrenia na pozastavenie účinnosti nájomnej zmluvy a celú záležitosť doriešiť súdnou cestou. Problematické je aj podpis nájomcu ARTHUR DS, s. r. o., na nájomnej zmluve. Konateľ ju podpísal 16. 8. 2012, no v predme-

te činnosti má zapísaný prenájom nehnuteľností až od 16. 3. 2013, čo dokazuje Obchodný register SR.

Veľký podiel zodpovednosti za uzatvorenie nevýhodnej a značne pochybnéj zmluvy o nájme nesie bývalé vedenie AOSS. Prejavilo až nadmieru vysokú ochotu zmluvu podpísať bez toho, aby ju seriózne analyzovalo a pripomienkovalo. Navyše nevzalo do úvahy pripomienky člena vtedajšieho vedenia (od marca 2013 predsedu) Ľubomíra Beláka zo 16. 4. 2012, v ktorých upozorňoval na závažné nedostatky v návrhu nájomnej zmluvy. Navyše jeden z bývalých štatutárov AOSS bez vedomia celého vedenia podpísal ďalšiu dohodu o nároku nájomcu na 85 tisíc eur.

Vedenie AOSS, ako reálny správca budovy, výrazne zanedbávalo plnenie svojich povinností. Flagrantne porušovalo predpisy súvisiace so zaobchádzaním so zvereným majetkom, absolútne rezignovalo na svoju kontrolnú funkciu. V organizácii došlo k sprenevere finančných prostriedkov zo strany účtovníčky. Navyše jedna z organizačných zložiek AOSS – SC PEN podala trestné oznámenie na neznámeho páchatela s úmyslom zistiť mieru zodpovednosti za spreneveru aj vo vzťahu k štatutárom AOSS. Oba prípady riešia orgány činné v trestnom konaní.

■ VÝTVARNÍK NA SCÉNE

Nájomná zmluva obchádza aj ďalší fakt: obe spisovateľské organizácie vtedy ešte za Vydatelstvo Slovenský spisovateľ prenajali časť pozemku pri Dome spisovateľov výtvarníkovi Petrovi Zelenákovi. Ten si na základe súhlasu prenajímateľa, územného rozhodnutia a stavebného povolenia pristaval na prenajatom pozemku ďalší objekt, ktorý však nemá podľa predsedu AOSS Ľubomíra Beláka samostatné súpisné číslo. Skrátka, objekt vlastní Zelenák, pozemok má prenajatý do konca roka 2013. A čo potom? Tento fakt skrýva v sebe vážny právny problém. Peter Zelenák zvolal na 30. 4. 2013 tlačovku, na ktorej informoval, že podáva návrh na začatie súdneho konania vo veci zrušenia nájomnej zmluvy medzi oboma spisovateľskými organizáciami a spoločnosťou ARTHUR DS.

Nájomná zmluva na bratislavský Dom spisovateľov je realitou, treba urobiť všetky právne kroky smerujúce k jej možnému vypovedaniu. Je to smutný výsledok práce dvoch či troch ľudí, ktorí ani v najmenšom nebrali do úvahy záujmy celej spisovateľskej obce. V podstate ide o sprostredkovateľskú zmluvu, ktorá má od vlastníkov vyťahovať iba peniaze. Rekonštrukcia a modernizáciu budovy možno urobiť aj bez sprostredkovania. Predovšetkým by mali nájsť spoločnú reč obe spisovateľské organizácie a odstrániť všetky nedorozumenia a nezhody. Žiada si to na ich čelo postaviť schopných manažérov, ľudí, čo pripravia reálny, odborne podložený biznis plán, takých, čo budú konať na prospech vlastníkov, a nie opačne, ako to urobili štatutári oboch spisovateľských organizácií, súčasné vedenie SSS a bývalé vedenie AOSS; dobrovoľne, unáhle a zámerne strčili hlavu do slučky, ktorá bude tak či onak zvierat hrdľá všetkých slovenských spisovateľov. Na škodu celej slovenskej kultúry.

Signatári citovaní v úvode tohto článku sa rozhodli podať súdnu žalobu na vyslovenie neplatnosti právneho úkonu, a to zmluvy o nájme uzatvorenej medzi novinárskymi organizáciami a spoločnosťou ARTHUR DS, s. r. o. Čo bude ďalej, na to si spisovatelia budú musieť počkať... Pár metrov od Domu spisovateľov trčí na ulici z kanála známa socha Čumila. Azda sa k nemu nebudeme musieť pridať veľká časť slovenskej literárnej pospolitosti!

REFLEXIA

Ktovie, aké témy má ešte v zásobe spoločná relácia Slovenskej a Českej televízie Colnica, ale bezdomovci neboli tým správnym orechovým, aj keď nesporné tvoria kulisu a kus dnešnej hektickej spoločnosti. Žijú na jej okraji a Colnica sondovala, kde im je lepšie – či v Česku alebo na Slovensku. V podstate išlo o dve veci: V Česku si bezdomovec nájde aj zamestnanie, na Slovensku sú títo ľudia v tomto smere bez šance.

Život bez šance

Druhou vecou je, že strácajú zmysel života. Pri ozrejmí ich situácie si diskutujúci museli pomôcť inou societou na okraji záujmu ľudí – postihnutými deťmi. Zaznelo, že spoločnosť sa ich štíti, ľudia sa boja, že od nich ochorejú – ale aj, že vidia iba dokonalosť, ktorá údajne nemá nič spoločné s Božou dokonalosťou. Postihnuté deti si zasluhujú našu pozornosť v každom ohľade a si ju aj vyžadujú. Napriek svojmu hendikepu vedia byť aj šťastné, čo sa nám ostatným nie vždy darí. Pozitívnu prácu tu robí ich divadielko v Banskej Bystrici, kde jestvujú medzi seberovnými. Je otázka, či prostredie seberovných je pre ne optimálnejšie, než úsilie integrovať ich s bezpríznakovou societou detí: „Keď rybe budeme vytýkať, že sa nevie škriabať na stromy, bude mať komplex,“ povedal Albert Einstein. Preto je pre ne prirodzenejšia spoločnosť seberovných. Príznakovou skupinou inej polarít sú tí, čo majú vysoké IQ. Povznášajú sa nad starosti a záujmy svojich rovesníkov, majú svoje neštandardné myšlienkové pochody a tiež sa svojim spôsobom sami vyčleňujú na okraj záujmu svojich rovesníkov. Mať o „koliesko“ viac tiež nemusí byť výhodou. Nie vždy sa ho podarí roztočiť na svoj prospech alebo na osoh spoločnosti.

Ľudia sa združujú podľa spoločných záujmov, rozumovej vyspelosti a sociálneho postavenia tak, aby ich konanie a myšlienky našli tú správnu odozvu, hľadajú porozumenie u blízkych, čo im prináša uspokojenie a sebaocenenie. Usilujeme sa zostať v prostredí, ktoré je nám prirodzené, kde sa môžeme bezpečne pohybovať. To platí aj pre okraje spoločnosti. Kedysi sa o „hlúpeho Jana“ starala celá dedina, dnes k nemu patria často aj študovaní ľudia. Väčšinou chceme mať od nich pokoj, no tolerujeme ich. Sú výtvorom nespravodlivosti kapitalistického systému. Dokedy sa im hovorí ľudia so skúsenosťou života bez domova. Je chvályhodné, že sú medzi nami takí, ktorí chcú týmto ľuďom pomôcť. Duchovná rovina, ktorá neodmysliteľne náleží ku každému živému tvorovi, koná na báze lásky. Ak pripustíme, že bezdomovci sú rovnakí ľudia ako my, že sú súčasťou našej krásnej planéty, pýtajme sa, prečo tu sú – čo nám bezdomovci či postihnuté deti zrkadlia? Nevzali na seba náhodou údel ukázať svetu jeho druhú tvár? Tvár, ktorú neraz nechceme vidieť? Musíme dostávať signály, aby sme začali vnímať svet a tých druhých. Tým signálom je na individuálnej úrovni bolesť, na spoločenskej úrovni úpadok. A o tom sa na Colnici nehovorilo.

Peter JÁNOŠÍK

NA MARGO

Ludia, čo úporne hľadajú zmysel života, môžu pôsobiť dojmom čudákov. Majú svoje názory, idú si za nimi. Z histórie vieme, že mnohí skončili na hranici, ale nezmenili svoje postoje. Pritom nie vždy boli pre spoločnosť dôležití, ba ani nenachádzali väčšiu podporu obyvateľstva. Ale pre ich nositeľov znamenali život v pravde, v ktorú uverili. Jestvuje množstvo spoločenstiev, ktoré si vytvárajú svoj svet, niektoré ich myšlienky môžu byť podnetné, no nemusia nikoho ohrozovať. Ide len o to, ako sa spoločnosť k takýmto skupinám ľudí postaví.

Disidentská epopeja

Komunistický režim ako režim totalitný sa usiloval alternatívne ideológie a názorové skupiny eliminovať často neľudským spôsobom. Máme skúsenosť, ako sa režim vyrovnal s cirkvami, ich predstaviteľmi, rehoľami, kresťanmi alebo s vlastencami. Jozef Vojtek patril v šesťdesiatych rokoch minulého storočia k tým mladým ľuďom, ktorí uverili myšlienke prírodného zákona polarity. Zaujímali ho svetové náboženstvá a hľadal, čo ich spája. Bol jednoducho zvedavý mladý mužom, ktorému sa z dostupných zdrojov nedostávali odpovede na jeho otázky. Hľadal ľudí rovnakého zmýšľania. Nebolo ich veľa, no komunistickej moci neunikli. Zinscenovala s nimi procesy, v ktorých ich označila za rozvracačov socialistického režimu a poslala do väzníc.

Lenže myslenie sa nedá ovládať tak ako fyzická schránka človeka. Vojtek si odsedel pár rokov v Leopoldove medzi vrahmi a najťažšími zločincami, no slobodného ducha mu to nezlomilo. Vysokoškolsky vzdelaný človek našiel uplatnenie len v maštalích a s vidlami. Naučil sa aj prakticky zaobchádzať s domácimi zvieratami, najmä s koňmi, o ktoré sa väčšinou staral. Neskôr sa dostal do úradov životného prostredia a po zmene režimu dokonca aj na ministerstvo životného prostredia. Videl, ako nezmyselne sa zakladajú chránené územia na Slovensku aj tam, kde vôbec nemali svoje opodstatnenie. Keď napríklad na úrodnom Žitnom ostrove odrazu bolo treba chrániť druh polopúštného vtáka... Videl, ako takto nezmyselne vytvárané chránené územia prekrážajú hospodárskemu rozvoju Slovenska, oberajú ľudí o dedičné majetky. Nezaprel v sebe človeka so zmyslom pre spravodlivosť a postavil sa proti politike čím horšie, tým lepšie. Nový režim sa prejavil svojisky. Nezatvorili ho, ale našli si spôsob, ako ho eliminovať. Ukázalo sa, že metódy spochybňovania a vyrábania nežiaducich osôb nadobudli v spoločnosti anonymných záujmových skupín oveľa sofistikovanejšiu podobu než za bývalého režimu a azda aj efektívnejšie výsledky. Síce nedokázali zotročiť dušu človeka, no prinútili ho pohybovať sa len v takom priestore, aký neohrozuje záujmy v podstate anonymných elit. Žiaľ.

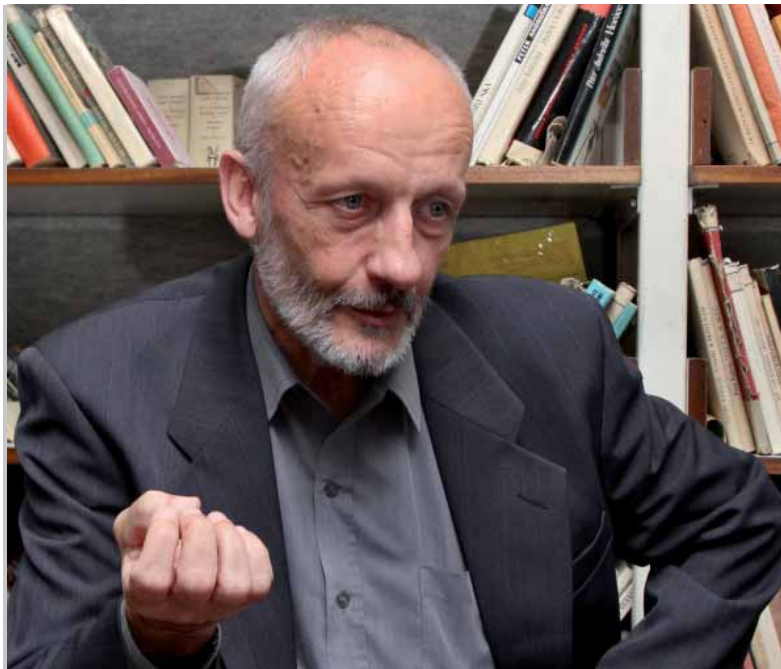
Eva ZELENAYOVÁ

Nekonformný Jozef Vojtek prekážal komunistom a teraz aj „demokratom“

Boli chartisti zaplatení kolaboranti?

Narodil sa v roku 1948, teda v roku nástupu komunistického režimu k moci. Hoci pochádzal z katolíckej rodiny, katolicizmus ho neoslovoval. Mal troch bratov a sestru, v roku 1971 absolvoval štúdium na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, odbor zoológia. No už počas štúdia ho oslovilo náboženské hnutie Spoločnosť Svätého Ducha pre zjednotenie svetového kresťanstva. Bolo to v roku 1969. Mgr. Jozef VOJTEK mal 21 rokov a život pred sebou. V tom čase vôbec netušil, ako mu záujem o hľadanie odpovedí na základné otázky života ovplyvní budúcnosť.

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: Ladislav LESAY

• Čím vás toto hnutie nadchlo?

Bolo to ekumenické hnutie, ktoré hľadalo – aspoň sme si mysleli, styčné body v jednotlivých kresťanských spoločenstvách.

• Čo to bolo za hnutie?

Do Česko-Slovenska sa rozšírilo z Nemecka a z USA. V roku 1968 prišiel do Bratislavy nemecký misionár. Keď som vstúpil do tejto spoločnosti, tak na území východného bloku sme boli iba piati.. Štátna tajná bezpečnosť a KGB nás považovali za amerických agentov, a tak s nami neskôr aj naložili.

• V tom čase ste boli študent, nie?

Áno, a keď som v roku 1971 skončil vysokú školu, odišiel som do Prahy ako misionár nášho hnutia.

• Ako bolo hnutie organizované? Mali ste aj nejaký náboženský život?

Spomínaný nemecký misionár musel v roku 1970 odísť a my sme ostali sami. Takže kontakty medzi našou a nemeckou skupinou boli tak raz za pol roka. A boli veľmi striedme. Venovali sme sa najmä štúdiu základných materiálov, náboženských kníh a konfrontáciám s príslušníkmi iných náboženských skupín.

• Čo vás spájalo? Povedzme viera v jedného Boha? Alebo čo?

V tomto spoločenstve bola definovaná ako základná zaujímavá idea, že celý vesmír je zostavený a funguje iba na základe jediného zákona – zákona polarity. Podľa princípu polarity napríklad Boh je vnútro a človek vonkajšok. Takže my ako ľudské pokolenie máme byť vonkajším prejavom Boha.

• A táto filozofia vás spájala?

Táto filozofia bola v skutočnosti veľmi jednoduchá. No spájal nás tiež spoločný záujem o hľadanie odpovedí na otázku, prečo súčasný človek nie je obrazom Boha, ale niečoho úplne iného. Princíp polarity v ľudstve je narušovaný niečím, čo vzniklo pádom Adama a Evy a vniklo do ich potomstva. Bolo to päť negatívnych vlastností. Ich pôvodným nositeľom bol učiteľ logiky prvých ľudí, duchovná bytosť v pozícii sluhu. Trúfol si postaviť sa nad svojich pánov a podsunul im dobre vyzerajúcu, ale poloprávdu.

• O túto vašu činnosť mala záujem ŠtB?

Od začiatku o nás vedeli, moni-

torovali nás. Ja som odišiel do Prahy v roku 1971. Ďalší členovia bratislavskej skupiny zamierili do iných veľkých miest – Košíc, Plzne, Brna.

• Odišli ste do týchto miest z povrenia vašej organizácie?

Áno, išli sme zakladať nové bunky. Ibaže my sme boli riadne zamestnaní a túto činnosť sme vykonávali vo svojom voľnom čase.

• Aký bol cieľ vašej organizácie? Vytvorili ste cirkev s filozofickým základom, ktorý ste spomínali?

Cieľom bolo žiť tak, aby človek neďával priechod negatívnym vlastnostiam svojim a ani svojho okolia a využíval svoje pozitívne vlastnosti. Ostatné sa uvidí.

• Funguje táto vaša organizácia dodnes?

V roku 1973 nás začali zatvárať. Dalo by sa povedať, že nás ako náboženskú spoločnosť úplne rozdrvili. ŠtB s nami naložila podľa svojich oficiálnych aj neoficiálnych manier. Napríklad štyri ženy nášho spoločenstva, pokiaľ viem, zomreli predčasnou a nezomreli prirodzenou smrťou. Dve z nich našli obesené. Mňa osobne sa zrejme mal pokúsiť uskrtiť najväčší český škrtič v českých kriminálnych dejinách Adolf Hlubík.

• Ako vás zaistili?

Štátna tajná bezpečnosť mala medzi nami a okolo nás samozrejme donášačov. A dodali jej základný materiál, ktorým sme sa zaoberali. Mal dvanásť kapitol a v poslednej sa neprozreteľne uvádzalo, že komunistický tábor ako stelesnenie programu diabla pre ľudstvo je určený na zánik.

• Kde vás našli?

Hoci som mal zo zdravotných dôvodov odklad základnej vojenskej služby, dostal som povolávací rozkaz. Akoby náhodou ma umiestnili do centrálného skladu rakiet zem-vzduch ČSLA i sovietskej okupačnej armády na okraji Libavy. Ozbrojeného a s tajnými depešami ma posielali krížom-krážom po republike. Zrejme ma chceli vyprovokovať a prichytiť pri čine. Dodnes neviem, akom.

• A predsa ste skončili vo väzeni?

Posledný deň základnej vojenskej služby ma nechali obliecť sa do civilu. V bráne útvaru ma však zastavili

dôstojníci vojenskej kontrarozvedky a oznámili mi, že som počas základnej vojenskej služby robil protištátnu činnosť... Súdili ma v Česku na Vyššom vojenskom súde v Táboře. Pol roka som bol vo vyšetrovacej väzbe, kde ma vy počúvali každý druhý deň. Jedného dňa mi oznámil vyšetrovateľ, že prekvalifikovali môj skutok z podvracania republiky na rozvracanie republiky, lebo som prichádzal do styku s vojenským tajomstvom. Za to bol až trest smrti. Z toho vyplývalo, že o tom nikto nebude vedieť, pretože súd bude tajný. Napokon skutok našťastie prekvalifikovali naspäť na podvracanie republiky a tajnú časť spisu komisionálne zničili. Bolo to o chlp. Odsúdili ma iba na päť rokov straty slobody v druhej nápravno-výchovnej skupine. Pred súdom som sa nekajal. Dovolil som si dokonca vyhlásiť, že na náboženskú slobodu máme podľa platnej ústavy štátu nárok a história nám dá aj tak za pravdu.

• Ako zareagovali rodičia, keď ste sa nevrátili domov z vojenčiny?

V deň, keď som mal prísť z vojenčiny, sa do domu mojich rodičov dostavilo prepadové komando a urobilo im domovú prehliadku, a samozrejme hanbu celému mestu. Od komanda sa rodičia dozvedeli, že som zatknutý. V Prahe som v tom čase vlastnil obytnú chatu, kúpenú za peniaze určené mojej starej mame na pohreb. Rozsudkom mi ju zhabali. Po prepustení z väzenia v roku 1976 som bol ešte tri roky pod policajným dohľadom. Zároveň som zistil, že záhadným spôsobom sa stratili písomné dokumenty svedčiace o existencii mojej osoby (diplomová práca, občiansky preukaz, evidencia na okresnej vojenskej správe, listy z väzenia rodičom a podobne). Fyzicky som síce jestvoval, ale nemal som sa čím preukázať.. Musel som byť naozaj nebezpečný...

• Ako ste sa predčasne dostali z väzenia?

Rodičia napísali na základe mojej rady, ktorú som im poslal osobne cez prepusteného spoluväzňa, žiadosť o milosť a otec ju osobne odovzdal v kancelárii prezidenta republiky Gustáva Husáka v Prahe. To preto, aby sa vyhol nebezpečenstvu odchytenia a stopnutia listu cenzúrou, ak by list putoval oficiálnou poštou. Prezident Husák mi potom udelil milosť. Tým mi v podstate zachránil holý život.

• Kam ste išli z väzenia?

K rodičom do Vrábľov. Po vzniku Ústavu pamäti národa mi na moju žiadosť o nahliadnutie do spisu oznámili, že nijaký spis neexistuje.

• Ako si to vysvetľujete?

Tí, ktorí po roku 1989 ovládali rezort vnútra, mali záujem o to, aby tento spis nejestvoval.

• Prečo?

Lebo obsahoval záznamy aj o donášačoch, a to mohlo byť niekomu neprijemné.

• Aký bol váš osud po roku 1989?

V roku 1990 ma ako prebytočného prepustili zo zamestnania (ŠM Senec). Na hlbokom vidieku (Levice) som začal pracovať na úrade životného prostredia. Stal som sa zakladajúcim členom Strany zelených. Pri pohľade späť sme objavili istú podobnosť osudov medzi našim hnutím a Chartou 77 na strane jednej a odbojovými skupinami počas druhej svetovej vojny na strane druhej.

Odbojové skupiny, ktoré neboli organizované sovietskmi, ale sa k nim prihlásili, sovieti jednoducho „bonzli“ gestapu, ktoré ich potom „zošrotovalo“. Našu náboženskú skupinu si nenajali a nepatili ani USA, ani Spolková republika Nemecko, zošrotoval nás komunistický režim ČSSR. Víťazná mocnosť verí len tým, ktorých si u svojho protivníka sama najme. Mimochodom, po roku 1989 bývalí chartisti nás nemali v láske. Na prvý pohľad to môže byť nepochopiteľné. Na druhý už nie.

• Podpisali ste Chartu 77?

Nie, ja som aj s rodinou v tom čase povinne býval a pracoval na vidieku. Aby som nepodvracal socialistické zriadenie. Charta 77 nebola bohvieaká revolta. Boli nám blízki tým, že tu bol niekto, kto sa odvážil hovoriť niečo, čo nebolo nalinkované komunistickou stranou. No pri počúvaní zahraničných rádii smerom do Česko-Slovenska o Charte nám bolo všeličo podozrivé, pretože sme s účinnosťou metód vtedajšieho režimu mali svoje skúsenosti. Chartu nechali pôsobiť. Pri ich možnostiach to bolo nepochopiteľné.

• Takže ste s politikou skončili?

Pokúsil som sa o politiku v Strane zelených, v Slovenskej zelenej alternatíve a v Slovenskej národnej strane. So svojimi nápadmi som všade tvrdo narázil. V roku 2009 predsa prišla výzva z Ministerstva životného prostredia SR, kde som v januári nastúpil ako riaditeľ odboru ochrany prírody. V januári 2011 ma ministerstvo prepustilo.

• Prečo?

Lebo som mal osobnú odvahu na uskutočnenie konkrétnych krokov proti dovtedajšej politike ministerstva, ktorou sa Slovensko v podstate stávalo kolóniou. Postavil som sa aj proti pôsobeniu enviromafie i proti Bruselu. Nechcel som nechať v závoze napríklad majiteľov pozemkov, obyvateľov regiónov na 43 percentách územia Slovenska, ktorí sú postihnutí nespravodlivo vymeraniami a často vymyslenými chránenými územiami. Pod zámienkou akokož ochrany prírody muselo od roku 2005 definitívne zaniknúť sedem smrekových pralesov. To bolo rodné striebro ochrany prírody Slovenska. Slovensko z tohto pohľadu vyzerá v očiach zahraničia ako krajina idiotov.

• Čo robíte v súčasnosti?

Medzinárodnej enviromafii za spolupráce represívnych orgánov Slovenskej republiky v októbri 2012 došla so mnou trepzivosť. Keďže som nereagoval na doručenie niekoľkých vizitiek enviromafie v podobe zlikvidovaných koní (zastrelených, otrávených, ukradených alebo obesených), podarilo sa jej zbaviť ma môjho jediného majetku – 15 koní plemena shagya-arab. To boli zvyšky rodinného majetku, rodinnej farmy, ktorú som spolu s mojimi tromi synmi vytvoril a na ktorej sme 22 rokov pracovali. Rozsudkom Krajského súdu v Nitre mi zakázali túto činnosť, vraj za prečin týrania koní. Ako náboženskému disidentovi mi niekto elektrickým paralyzércom zastreľil kobylu, a to čírou náhodou neďaleko kostola práve počas veľkej omše a akurát na sviatok Sedembolestnej Panny Márie, patrónky Slovenska. Tým sa môj majetok stal fakticky bezcenný a ja som sa v skutočnosti stal žobrákom. Keď som v roku 1976 vyšiel z leopoldovskej väznice, bol som tiež nemajetný, ale mal som 28 rokov a emigrovať som nechcel. Teraz keby som bol mladší, tak neváham a odidem z tohto štátu.

• Ešte ste primladý na ničnerobenie...

Angažujem sa v občianskom združení Matej Korvín. Zhotovili sme napríklad posudok na fytosanitárny zásah na Šumave, ktorý Brusel priaznivo prijal. Vlni na Šumave totiž vykonali výrub stromov poškodených lykožrútom smrekovým aj na základe nášho posudku a odvahy riaditeľa Národného parku Šumava Jana Stráského. Boh je tam, kde sa niečo pozitívne deje. Nemusi to byť ani v Bratislave, ani v Bruseli a nemusí to byť s fanfárami a mať súhlas oficiálnych cirkví.

Ako má chrániť mladý štát starého národa svoje kultúrne dedičstvo

Aby nezostalo len pri proklamáciách

J. M. RYDLO – Foto: Jozef SCHWARZ

O koncepcii zachrany dedičstva zahraničných Slovákov a Slovákov v zahraničí som na Slovensku po prvý raz hovoril pred čosi vyše dvadsiatimi rokmi. Bolo to v roku 1993 na medzinárodnej konferencii v metropole Šariša na pôde tamojšej Štátnej vedeckej knižnice. Bol som vtedy námestník riaditeľa Slovenskej národnej knižnice a myslel som si, určite omámený slobodou a znovu nadobudnutou štátnou samostatnosťou rodnej krajiny, že „mladý štát starého národa“ podnikne všetko možné na zachranu dedičstva svojich rodákov v cudzine.

Slováci v Maďarsku si svoju kultúru uchovávajú sami.

O vypracovanej koncepcii sa ešte neskôr hovorilo na kongrese slovenskej vedy. Bola aj zverejnená a publikovaná, ale tým sa to skončilo. Dnes, keď vieme, že ktosi rozkradol dokonca aj Národný poklad, tak sa neprestávam čudovať, aký som bol naivný. Aby som však nešíril len pesimizmus, Slovenská národná knižnica sa začala venovať i zahraničným slovacikám, začala vydávať dokonca aj samostatný zosieť venovaný, vyčlenila však na to jednu pracovnú silu – slovom jednu pracovníčku, síce veľmi kompetentnú a veľmi oddanú, ale dokedy mohla sama ťahať káru? Napokon aj tú z SNK vykopli ako nadbytočnú.

■ CHÝBAL SYSTÉM

Slovenská národná knižnica, či už pod krídlami Matice slovenskej, či na vlastných nohách, však nikdy nepovažovala systematické dopĺňanie svojich fondov zahraničnými slovacikami za svoju prioritu. To, čo z iniciatívy exulantkej, emigrantskej a krajanskej pospolitosti do Slovenskej národnej knižnice prišlo, aj ja sám som do jej fondov prispel početnými knihami, časopismi či archívnym materiálom, tam aj zaprástkovali do normálnych fondov, ale nikdy nedošlo k systematickému vyhľadávaniu a dopĺňovaniu toho, čo vo fondoch reálne chýba. A tak to trvá už dvadsať rokov.

A podobná situácia je v ostatných ustanovizniach, nezáleží na tom, či je to Slovenská národná rada, Slovenské národné múzeum, Slovenský národný archív, Slovenská národná galéria a nie na neposlednom mieste samotná Matica slovenská – v uplynulých rokoch všade sa iba hasilo, hasilo a hasilo. Nikde nijaká systematická zbierkotvorná činnosť, iba nikam nevedúca improvizácia. Tak sa nemožno čudovať, že knihy, časopisy a artefakty slovenskej diaspóry zanikajú, v lepšom prípade sa ocitajú v zbierkach cudzích záujmov, ktoré o Slovákov vedia pramálo, ak vôbec vedia, a Slovensku nie sú prajne naklonené, neraz končia na dražbách, ak nie rovno na smetiskách.

■ ODSUNUTÁ DIASPÓRA

Už pred niekoľkými rokmi som konštatoval, a povedal som to aj v parlamente a na všetkých konferenciách Slovensko a Slováci v zahraničí, že od vzniku česko-slovenského štátu, teda od konca prvej svetovej vojny

nejestvuje u nás nijaká verejná inštitúcia, štátna alebo cirkevná, akademická či univerzitná, konfesijná či ateistická, napokon ani súkromná nie, čo by sa profesionálne a systematicky venovala dejinám zahraničných Slovákov a Slovákov v zahraničí. Slovensko má neviem koľko historických inštitútov, v Slovenskej akadémii vied, v Matici slovenskej, v Ústave pamäti národa, na univerzitách, má tridsaťosem univerzít a vysokých škôl, desiatky magnificencií, stovky honorabilít a tisícky univerzitných profesorov, ale nikto, opakujem nikto a nikde sa systematicky a profesionálne nevenuje minulosti slovenskej diaspóry. Na nijakej univerzite či vysokej škole nemáme katedru dejín slovenského vystahovalectva, iba sem-tam ktosi náhodne a účelovo pre odôvodnenie svojej existencie, svojho tzv. kariérneho rastu, zláta nejaký článok či prednášočku a neraz ju nehanebne a negabane po podpisuje z príspevkov dávno publikovaných a z pera všeobecne známych autoriek a autorov. Tak je to na Slovensku...

Keď 14. marca 1939 vznikla prvá Slovenská republika, zakrátko štát založil a slušne financoval Vedeckú spoločnosť pre zahraničných Slovákov. Nebola tzv. kríza, ktorú v súčasnosti skloňujeme dokonca v sedemástich pádoch, bola „len“ vojna, ale vtedajšia slovenská vláda na jej činnosť, na jej odborný časopis a publikácie vedela nájsť prostriedky, pretože v tom čase zahraniční Slováci neboli len epiteton ornans, dobrí len na to, aby sme sa s nimi raz do roka odfotožovali a možno sa dostali aj do kúpnopredajných, tzv. slovenských médií...

Neviem, prečo voči slovenskej diaspóre jestvujú ešte aj dnes, viac ako dve desaťročia po roku 1989, neopodstatnené, ideologicky, ba politicky smiešne až primitívne motivované predsudky, s akými som sa nestretol v nijakej civilizovanejšej krajine. Vari sa máme hanbiť za to, že slovenská emigrácia vždy bola zásadne proti červenému prizraku, ktorý na Slovensku pol storočia lámal charaktery poctivých slovenských ľudí? Alebo je vari hriechom, že slovenskí exulanti svojho času založili Svetový kongres Slovákov a striktnie trvali na politickej individualite Slovenska a stáli na platforme demokratickej štátnosti pre náš slovenský národ? Alebo

že slovenská diaspóra vybudovala vo Večnom meste Slovenský ústav svätých Cyrila a Metoda, ktorý v tomto roku 2013 oslavuje 50. výročie svojho založenia?

■ ZAPRÁŠENÉ STOPY?

Poviete, že toto všetko je minulosť. Áno, toto všetko je minulosť. Prečo však kľúčové ustanovizne nášho obnoveného štátu si neplnia svoju povinnosť a tejto emigrantskej minulosti nevenujú aspoň elementárnu pozornosť? Akú? Aby sme aspoň v jednej slovenskej knižnici našli ucelenú časopiseckú produkciu našich rodákov v Severnej či Južnej Amerike a svojho času v slobodnej časti Európy, knihy slovenských exulantov vydané počas 2. svetovej vojny, tvorbu Slovákov, ktorí museli ujsť po roku 1945, 1948 či 1968, tvorbu slovenských Židov roztrúsených po širom svete.

Samostatnou kapitolou sú slovenské katolícke misie v zahraničí, ktorým nie je venovaná primeraná pozornosť ani zo strany štátnych autorít, ani zo strany katolíckej cirkevnej vrchnosti. Misia v Paríži existuje už šesťdesiat rokov, podobne na desiatky rokov možno počítať existenciu misií v Mnichove či v Zürichu. Čo o nich vieme? V akej materiálnej situácii sa nachádzajú ich vedúci, tamojšie archívy? Najlepšie o tom vypovedia tí, ktorí ich držia pri živote, mnoho ráz na úkor vlastnej existencie... Pri tom je starostlivosť o Slovákov žijúcich v zahraničí zakotvená v ústave nášho štátu. Som hrý na to, že vláda druhej Slovenskej republiky navrhla a Národná rada Slovenskej republiky nienlen schválila zákon č. 474/2005 o Slovákoch žijúcich v zahraničí, ale pri tvorbe štátneho rozpočtu vedela vždy nájsť pre nich aj prostriedky. Lebo máme aj také zákony, ktoré síce platia, ale zostávajú lettera morta, teda mŕtvym chrobákom...

■ PRAX NAPOVEDÁ

Každý zákon časom ukáže svoje nedostatky a potreby, ktoré odhalí len prax. Preto dovoľte pripomenúť – pri budúcej novelizácii zákona považujem za potrebné, aby z hľadiska právneho poriadku slovenského štátu Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí dostal postavenie ústredného orgánu štátnej správy a riešila sa jeho zbierkotvorná, vedecko-výskumná a publikačná činnosť. Riešenie je viacero, je však absolútne potrebné, aby sa zbierkotvorná, vedecko-výskumná a publikačná činnosť, vzťahujúca sa na minulosť a súčasnosť zahraničných Slovákov a Slovákov v zahraničí, stala serióznym, odborným a trvalým predmetom záujmu a pozornosti Slovenskej republiky. Pri tvorbe takejto multidisciplinárnej platformy určite podajú pomocnú ruku aj tí, už prakticky vymieraajú členovia Únie slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich mimo územia Slovenska, niekdajšieho Spolku slovenských spisovateľov v zahraničí, ktorého predsedami boli kedysi spisovatelia Jozef Čižgor Hronský, básnici Andrej Žarnov, Karol Strmeň, novinár Imrich Kružliak a spisovateľ Ondrej Štefanko.

ANALÝZA

Prijatý zákon o používaní jazykov národnostných menšín je príliš krutý trest pre štátotvornú kultúru. Výkon trestu budú musieť Slováci absolvovať najmä v obciach, kde tvoria väčšinu alebo polovicu obyvateľstva. Na území, kde sú v menšine, si Slováci už trest dlhodobo odpykávajú aj bez uplatňovania zákona. Až tak dlho, že už nasledujúce tresty nebude komu udeľovať.

Národná politika a jej dosah na južné Slovensko

Ešte žijeme, ale nedýchame

Daniela DEVÍNSKA

Na južnom Slovensku sme sa nikdy nestotožnili s európskou definíciou o multikulturalizme, príliš dobre poznáme život na národnostne zmiešanom území južného Slovenska a ak sa teraz hovorí o jeho zlyhaní, nie je to nič nové. Ku každej národnostnej menšine by mal štát pristupovať osobitne a tento prístup kompenzovať podľa záujmov národnej politiky a daných podmienok. Nasledujúce porovnania uvádzajú najvýraznejšie legislatívne kroky Slovenska na ochranu a národný rozvoj Slovákov a maďarskej menšiny na južnom Slovensku za posledné desaťroky rokov.

■ SLOVÁCI NA JUHU

1. zákon o štátnom jazyku (novelizácia 1995) – zachovával práva Slovákov na južnom Slovensku (používanie slovenského jazyka ako jediného úradného jazyka, zavedenie sankcií, neskôr sankcie zrušené, pretrvával protiprávny stav (novelizácia 2009) – jediný kľúčový paragraf na prospech národnoštátnych záujmov (opätovné zavedenie sankcií, zrušené 2011), povinnosť prioritného uvádzania štátneho jazyka v menej dôležitých oblastiach (povinnosť vysielania v miestnom rozhlase aj v štátnom jazyku, povinnosť uvádzania nápisov na pamätníkoch aj v štátnom jazyku), pretrvával protiprávny stav,

2. zákon o štátnom občianstve (novelizácia 2010), ochrana národnoštátnych záujmov, pretrvávala protiprávny stav,

3. zákon o územnom a správnom usporiadaní SR (1996), vertikálne členenie krajov na prospech národnoštátnych záujmov,

4. zákon o výchove a vzdelávaní, tzv. školský zákon – čiastočná ochrana národnoštátnych záujmov (učebnice schvaľované ministerstvom),

5. zákon o štátnych symboloch, tzv. vlastenecký zákon (novelizácia 2010) – ochrana národnoštátnych záujmov, pretrvávala protiprávny stav,

6. zákon o označovaní obcí v jazyku národnostných menšín (1994) – obce pomenované podľa slovenských národovcov nemohli používať maďarské názvy, pretrvával protiprávny stav, zrušený 2011.

Z hľadiska národnej regionálnej politiky sa za posledné roky udiali dva pozitívne precedensy v Nitrianskom kraji: vznik Veľkej slovenskej koalície, zníženie počtu maďarských poslancov v kraji zmenou volebných obvodov, vznik ďalšej slovenskej koalície vo volebnom obvode Nové Zámky s efektívnym výsledkom.

■ MAĎARSKÁ MENŠINA

1. zákon o štátnom jazyku (novelizácia 2009) – rozšírenie používania jazykov národnostných menšín v strategických oblastiach v úradnom a vo verejnom styku (novelizácia 2011) – možnosť minimálneho sankcionovania, dva precedensy v prospech menšiny – ďalšie rozšírenie používania maďarského jazyka v strategických oblastiach, v štátnej správe a v obciach, kde maďarská menšina netvorí väčšinu, a používanie jazyka menšiny v služobnom styku v obecnej polícii ako prvej zložky štátnej správy, kde sa môže používať v služobnom styku maďarský jazyk,

2. zákon o používaní jazykov národnostných menšín – umožnil zákonné používanie jazyka národnostných menšín v úradnom styku na úkor štátneho jazyka, zrušenie sankcií za neuvádzanie štátneho jazyka, novelizácia – rozšírenie používania jazykov národnostných menšín v strategických oblastiach, v úradnom a vo verejnom styku najmä v obciach, kde tvoria menšinu, precedens v prospech menšiny – zavedenie možnosti sankcionovania za

neuvádzanie maďarského jazyka, zrušenie tzv. tabuľového zákona 2011,

3. nariadenie vlády, ktorým sa vydáva zoznam obcí – zavedenie zákonnej možnosti používania názvov v maďarskom jazyku aj v prípade obcí pomenovaných podľa slovenských národovcov,

4. nariadenie vlády, ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona o použ. jaz. nár. menšín – precedens v prospech menšiny – prikazuje povinnosť informovať o práve používania jazyka menšín,

5. zákon o voľbách do samospráv obcí, novelizácie – väčšinový volebný systém zvýhodňuje maďarskú menšinu v obciach, kde tvoria väčšinu v neprospech slovenského obyvateľstva,

6. zákon o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky, tzv. kompetenčný zákon, novelizácie – postupné prenesenie štátne kompetencie na samosprávy, autonomizácia samospráv, ktoré ovláda maďarská menšina v neprospech slovenského obyvateľstva,

7. zákon o mene a priezvisku; novelizácie – zavedenie a posilnenie ďalších práv príslušníkov menšín pre používanie svojich mien v materinskom jazyku,

8. zákon o matrikách; novelizácie – zavedenie a posilnenie ďalších práv príslušníkov menšín v oblasti osobných údajov,

9. zákon o výchove a vzdelávaní, tzv. školský zákon; novelizácie – mierny posun v status quo maďarskej menšiny (štátni inšpektori ovládajúci maďarský jazyk),

10. zriaďovanie vysokoškolských katedier a možností štúdia maďarského jazyka a kultúry s geografickým dosahom na celé južné Slovensko,

11. zriadenie Univerzity J. Sellyeho,

12. zriadenie Ústavu pre výskum maďarského jazyka a kultúry na Prešovskej univerzite v Prešove,

13. zriadenie sekcie menšinových a regionálnych kultúr MK SR,

14. zriadenie odboru vzdelávania národnostných menšín MŠ SR,

15. zriadenie sekcie ľudských práv a menšín Úradu vlády SR,

16. zriadenie Rady vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny,

17. zriadenie funkcie podpredsedu vlády SR pre ľudské práva a menšiny,

18. zriadenie Výboru NR SR pre ľudské práva a národnostné menšiny.

■ ĎALŠIE DÔSLEDKY

Ďalšie právne akty štátu s Maďarskom, ratifikácia viacerých európskych dohôd, zmlúv, činnosť zmiešaných slovensko-maďarských komisií, ale aj presah maďarských zákonov na Slovensko len pomáhali zanikať suverénemu postaveniu Slovákov na južnom Slovensku. A my sme prijímali európske „tresty“ ako výsady a mlčky sa dívali, ako nám z domova robia väzenie. Vládna koalícia s dvomi maďarskými politickými stranami, štruktúra systematickej maďarskej regionálnej politiky, privlastňovanie si pozemkov a vodných zdrojov na južnom Slovensku, pričlenenie Reformovanej kresťanskej cirkvi na Slovensku k maďarskej, efektívna štátna podpora pre menšinovú kultúru, ale aj nečinnosť a stagnovanie orgánov a inštitúcií zodpovedných za rozvoj národného života – aj to sú autori nášho rozsudku. A my sme opäť iba súhlasili, aby nás odsúdili za to, čo sme nespáchali. Štát nemá efektívnu národnú politiku, ak ju vôbec má, zákony sa novelizujú len ako reakcia na daný stav. Tretí sektor na južnom Slovensku nie je vôbec vyplnený, regionálna národná politika neexistuje, aspoň nie taká výrazná, aby k nám prenikla.

Bratislava privítala výstavu Partizánske hnutie v Rusku, Ukrajine a Bielorusku

Fotografia ako výrečné memento

Maroš M. BANČEJ – Foto: Dom umenia NOC

Veľká vlastenecká vojna a následná porážka nacizmu bola nespočetnekrát zmapovaná historikmi, inšpirovali sa ňou spisovatelia, hudobníci aj maliari. Jej súčasťou bolo aj masívne partizánske hnutie, ktoré je doposiaľ fenoménom, ktorý väčšina ľudí pozná iba z kusých informácií a staršia generácia si ho spája s ideologicky podfarbeným učivom, filmami či knihami.

Skutočnosť však bola oveľa heroickejšia, krutejšia a zároveň osudovejšia. O tom všetkom rozpráva výstava Partizánske hnutie v Rusku, Ukrajine a v Bielorusku, ktorú si môžete pozrieť v bratislavskom Dome umenia na námestí SNP. Hovorí sa, že raz vidieť je lepšie, ako dvakrát počuť. V prípade tejto mimoriadnej výstavy je nosičom informácie fotografia. Čiernobiela, často skromne doku-

mentujúca bežný deň partizánov, inokedy šokujúca a mrazivá ako výkrik mučených a popravených partizánov a partizánok.

■ PARTIZÁNSKA VOJNA

Pre národy Ruska, Ukrajiny a Bieloruska sa partizánska vojna začala 22. júna 1941, v deň napadnutia ZSSR hitlerovským Nemeckom. Trvala do jesene 1944. Priamo v partizánskych oddieloch sa

na nej zúčastnilo viac ako milión sovietskych občanov. Partizánmi boli muži aj ženy, starci i deti, obyvatelia miest a dedín; partizánmi sa stali vojaci Sovietskej armády, ktorí sa dostali do obkľúčenia, ušli zo zajatia... Toto hnutie proti agresorom, čo vtrhli na rodnú zem a zavádzali na jej cudzie poriadky, zachvátilo obrovské územia. V Rusku sa vyvinulo masové partizánske hnutie na okupovanom

západe a juhu. Na Ukrajine iba v roku 1943 pôsobilo sedemdesiat tisíc partizánov v oddieloch, ak nerátame skryté rezervy v mestách a menších obciach. V Bielorusku, nazývanom aj „partizánska republika“, bojovalo vyše 440 tisíc partizánov v 997 oddieloch, ktoré tvorili 199 partizánskych brigád a 14 partizánskych plukov. Dokázali oslobodiť celé územné okruhy so značnou rozlohou vnútri okupovaného územia. Také okruhy sa nazývali partizánske kraje. Fungovali tam školy, nemocnice, knižnice, vychádzali noviny, bolo nadviazané spojenie s „veľkou zemou“.

■ UNIKÁTNE DOKUMENTY

Fotografia s tematikou partizánskeho hnutia rokov Veľkej vlasteneckej vojny nikdy nebola predmetom špeciálneho výskumu. Napriek tomu, že hrdinstvo partizánov zvečnilo vynikajúci vojnoví fotografi, napriek tomu, že partizánske hnutie ostalo na fotografiách nasnímaných samými partizánmi, nikto sa nepokúsil pokiaľ možno v úplnosti predstaviť vizuálne svedectvá partizánskej reality. Príliš ťažký na pochopenie bol fenomén partizánskeho života, v ktorom sa preplietalo pokračovanie mierovej každodennosti v archaických podmienkach lesnej komunity s bojovou činnosťou, kde sa v oddieloch zachovávalo roľnícke usporiadanie veľkej rodiny, zatiaľ čo psychika mladých bojovníkov, najmä detí, nadobúdala hrozivé podoby neohrozeného hrdinstva.

Výstava pozostáva z 320 dokumentárnych fotografií, uložených v Ruskom štátnom archíve, z filmových a fotografických dokumentov. Medzi autormi snímok sú popredné osobnosti fotografie tých čias: Max Alpert, Jakov Davidzon, Boris Ignatovič, Viktor Kinelovskij

a ďalší klasici sovietskej vojnovéj fotografie. Prezentujú sa tu aj fotografie z osobného archívu hrdinu partizánskeho hnutia, spisovateľa Petra Veršigoru. Do expozície sú zaradené tiež fotografie nájdené u hitlerovských vojakov a dôstojníkov, ktoré sa dlhé roky uchovávali v archíve bez zverejnenia, ale aj dokumentačné snímky nacistických zverstiev na okupovaných územiach zhotovené po ich oslobodení, ktoré figurovali v súdnych procesoch proti fašistom.

■ DÔLEŽITÁ ČASŤ MOZAIKY

„Partizánske hnutie je neoddeliteľnou súčasťou víťazstva nad nemeckými nacistickými vojskami. Je mementom, zároveň však aj pietnou spomienkou plnou úcty k mužom, ženám a často aj k deťom, ktorí obetovali to najcennejšie – svoje životy,“ povedal na slávnostnej vernisáži výstavy veľvyslanec Ruskej federácie na Slovensku Pavel Maratovič Kuznecov. Generálna riaditeľka Národného osvetového centra Jana Kresáková vo svojom príhovore uviedla: „Sme mimoriadne radi, že práve tieto priestory majú česť hostiť túto výnimočnú výstavu, a to v predvečer výročia víťazstva spojencov nad fašistickým Nemeckom.“

Prítomní diplomati, odborná verejnosť, ale aj milovníci historickej fotografie ocenili zdanlivo jednoduchosť, ale vo svojom výslednom účinku mimoriadne silnú inštaláciu výstavy, ktorá viac než siahodhlé traktáty varovala svojimi čiernobielymi fotografiami pred hrôzami, ktoré prináša so sebou do absurdnosti dovedená neľudská ideológia. Dôležitý kamenok mozaiky umožňujúci pochopenie druhej svetovej vojny bol teda položený v Dome umenia. Určite nebude posledný.

Dialóg o úprimnom hľadačstve

Gabriela Rothmayerová, Milka Zimková: Dve v tom, Vydavateľstvo CCW, 2012

KNIHA TÝŽDŇA

DVE V TOM

GABRIELA ROTHMAYEROVÁ
Milka Zimková

KONTEXTY

Dve silné tvorivé osobnosti, prozaička a publicistka Gabriela Rothmayerová a herečka a prozaička Milka Zimková sú nielen priateľky, ale aj autorky, ktorých bytostne zaujíma svet okolo. Slovensko a ľudia na tomto kuse zeme žijúci. Pôvodným impulzom, ktorý zapríčinil, že sa stretli v spoločnej knihe, bol Dialóg, dvojrozhovor uverejnený na stránkach Literárneho týždenníka. Vzápätí autorky zistili, že ostalo ešte veľa tém, nevy povedaných slov glosujúcich náš život, našu prítomnosť.

Kniha Dve v tom je teda rozhovor na diaľku, ktorý vedie Milka Zimková s Gabrielou Rothmayerovou, z druhej strany zase Gabriela Rothmayerová otvára Kontexty a v nich sa autorky vyjadrujú žánrovo voľne a pestro k témam, ktoré ich bytostne zaujímajú. Autorky oprášili už zabudnutú korešpondenciu medzi literátmi a dali jej modernejšiu podobu. Ich listy majú formu úvah, glos, a esejí, sú kritické, páľčivé, ale korektné. Nevyhýbajú sa ani otázkam, ktoré sa zdanlivo umenia dotýkajú len veľmi vzdialene. Napríklad ekonomická situácia u nás a jej dôsledky na degradáciu medzifudských vzťahov, mravných či etických noriem. Veľmi zaujímavé, najmä pre mladšiu generáciu, sú exkurzy autoriek do čias pred rokom 1989. Objavné postrehy, úprimnosť a zároveň jasný sociálny akcent oboch spisovateľiek je v dnešnej dobe ideologicky účelovo podfarbených textov jednoznačné plus tejto knihy, ktorú môžete doslova čítať z oboch strán. „Vôbec sa nehanbím priznať, že v začiatku nášho prerodu, „zamatovej revolúcie a slobody“, keď nás viac interesovalo, kde je nový supermarket, ako to, že tu a tam zatvárajú kultúrne domy, lebo ich prerábajú na herne a butiky, lebo kultúra sa stala niečím nepotrebným, a tak je to, žiaľ, dodnes.“ píše napríklad Milka Zimková. Čo viac dodať?

(mab)

NEKROLÓG

Literárni vedci a kritici žijú slovom. Pokiaľ ich múzy ešte obdarili darom poézie, doslova žijú literatúrou v širokom zábere. Práve tak, ako to mohli milovníci slovenskej literatúry sledovať desiatky rokov u literárneho vedca, kritika, editora a básnika Viliama Marčoka.

Narodil sa 28. mája 1935 v Dubovej, dnes časť Nemeckej. Gymnázium vyštudoval v Banskej Bystrici, Vysokú školu pedagogickú v Bratislave. Pôsobil najprv ako pedagóg v Považskej Bystrici, neskôr prednášal na Pedagogickej fakulte v Banskej Bystrici. Po roku 1968 musel Viliam Marčok pre svoje postoje k okupácii Československa vojskami Varšavskej zmluvy fakultu opustiť. Neskôr mu dovolili pracovať v Literárnom

Na krídlach invenčného slova

fonde a v rokoch 1989 až 1995 bol pedagógom na Katedre slovenského jazyka a literatúry FF UK v Bratislave.

Do literatúry vstúpil v šesťdesiatych rokoch dvomi básnickými zbierkami V čase odletov a lba vtáci, pričom jeho poetika vychádzala z rovnakých prameňov ako básne majstra našej poézie Milana Rúfusa. Neskôr sa naplno sústredil na literárnovednú činnosť a folkloristiku, najmä na rozvíjanie folklórnej tradície v tvorbe pre deti a mládež. Napísal viacero odborných štúdií z oblasti literárnej histórie, komparatistiky, historickej poetiky a súčasnej literatúry, ktoré publikoval v zborníkoch a literárnych periodikách. Diela ako Biele miesta v slovenskej literatúre (1991, spoluautor), Dejiny slovenskej literatúry III. (2004) či Autori a ich svety (2006) sú významným príspevkom do literárnovednej literatúry. Zároveň autor spolupracoval s Maticou slovenskou pri celom rade literárnych podujatí v Bratislave, v Martine a v ďalších slovenských mestách, pričom zakaždým jeho vysoko profesionálny a invenčný prístup zanechal v prítomných hlboké dojmy. Viliam Marčok zomrel po ťažkej chorobe 7. mája 2013. Česť jeho pamiatke!

(mab)

HUMORESKA

Ďalší americký sen prekonal bariéry nepochopiteľnosti. Zabudnite na rozprávky o tom, ako čistič topánok k miliardám poctivosťou a každodennou tvrdou prácou prišiel. Prípadne ako sa dvadsaťročná blondínka a ešte panna nezištne zamilovala do 89-ročného miliardára, lebo obdivovala jeho životný optimizmus. Všetky tieto táraniny prekonal nedávno príbeh obyčajného hamburgera. Ležal zabudnutý v skrini 14 rokov. Keď ho našli, bol svieži, ako keby vám ho v McDonald's práve vložili do sladkej zemle. Americké médiá jasajú. Stal sa zázrak hodný amerického sna o

výnimočnosti. Hamburger, ktorý si David Whipple kúpil 7. júla 1999 a nemal naň chuť, dnes vyzerá, a vraj aj vonia, rovnako ako vtedy. Našli ho medzi šatstvom v skrini, lebo staré handry chce-

telesná schránka po smrti zostala zázračne neporušená. Naša Žofia Bosniaková či saleziánsky svätec Don Bosco. Potom sú aj iné prípady, keď pomohla chémia, aby zachovala

Mauzóleum pre večne živý americký hamburger

li venovať na charitu. Na mletej hnusobe sa nenašiel ani kúsok plesne či nebodaj pokus o začiatok hnilobného procesu. Pre americkú celoštátnu televíziu sieť Whipple stroho konštatoval: „Pozreli sme sa naň a povedali: Preboha... Potom som povedal, že by ma zajímalo koľko táto vec ešte vydrží.“

Sú známe prípady svätcov, ktorých

pozostatky červených nadľudí. Ulianov-Lenin bol preto dosť úspešne dlho večne živý. No v prípade stolára a neskôr prezidenta s fajkou Klementa Gottwalda bola celá Mendelejevova sústava prvkov bezmocná – alkoholizmus a syfilis boli silnejšie. Teraz máme nového kandidáta na mauzóleum. Spomínaný hamburger zazračník. Radil by

som našim „známych“ spoza Atlantiku, nech si preň vybudujú mauzóleum v Las Vegas. Keď už tam majú ponášky na sfingu či iné turistické rarity z celého sveta, prečo tam nepostaviť

aj kópiu mauzólea z moskovského Červeného námestia. Do sklenenej rakvy uložiť na večné časy a nikdy inak hamburger a ako čestnú stráž postaviť Mickey Mouseov v životnej veľkosti. Pred mauzóleom budú stáť zástupy ľudí, ktorí prišli do Las Vegas vyhrať alebo už tam všetko prehrali. Budú sa modliť za úspech alebo o odpustenie.

Inak, podľa mňa to má reálny základ, lebo hamburger a Lenin sú z rovnakého materiálu. Oba produkty sú plné syntetických chemikálií a majú zničujúci vplyv na náš mozog, správanie sa a organizmus. Mumifikovaný hamburger z McDonald's je toho dôkazom, lebo chémia proste nepustí. Presne ako sa nezmení správanie sa nadľudí, ktorí z domova vyhnať Indiánov.

P. S. Nikto ma nepresvedčí o tom, že Amerika je krajina zázrakov. Ved' koho z nás by napadlo, keby nemal chuť na bryndzové pirohy, dať ich medzi ponožky a košele do skrín? Tak ako skončil hamburger záračník.

Milan ZEMO

Augustín Malár bol svojho času najpopulárnejší veliteľ v slovenskej armáde

Popravili Nemci štyroch našich generálov?

Generál II. triedy Augustín Malár patrila v rokoch 1939 – 1944 medzi najschopnejších a súčasne najobľúbenejších veliteľov slovenskej armády. Svoje schopnosti prejavil už ako príslušník československých légii v Taliansku. V československej armáde mu podobne ako väčšine slovenských dôstojníkov neumožnili plnohodnotný kariérny rast. Všetko si vynahradiť v slovenskej armáde, s ktorou absolvoval všetky vojnové ťaženia a dosiahol hodnosť generála. Ako jediný z generálov bol veliteľom oboch slovenských divízií, ktoré sa zúčastnili na ťažení proti Sovietskemu zväzu – Zaisťovacej i Rýchlej.

Text a foto: Branislav KINČOK

Generál Malár s veliteľom ZD plk. Pavlom Kunom (1942). (Zdroj: VHA)

Uplatnil sa aj v diplomatických službách ako vojenský a letecký atašé v Berlíne. Neskôr rozpoznal nevyhnutnosť nemeckej porážky a spolu s generálom Ferdinandom Čatlošom pripravoval ozbrojené vystúpenie proti hitlerovskému Nemecku. To ho nakoniec stálo život a generál Malár sa konca vojny nedožil.

■ BURIČSKÁ MLADOSŤ

Augustín Malár sa narodil 18. júla 1894 v hornorakúskej obci Reiteri, kde jeho rodičia dočasne prevádzkovali podomový obchod. Svoje detstvo však prežil v Starej Turej. Po absolvovaní ľudovej školy nastúpil v roku 1906 na gymnázium v Skalici a neskôr na evanjelické lýceum v Šoprone. Mal veľmi silné slovenské povedomie, ktoré verejne prejavil už po úspešnej maturite v lete 1914. Najskôr sa v krčme v Starej Turej „urážlivo“ vyjadril na adresu zavraždeného následníka trónu Františka Ferdinanda d'Este a neskôr tento svoj „prečin“ znásobil spievaním „poburujúcej“ piesne Hej, Slováci. Na jeseň 1914 začal študovať na Bratislavskej evanjelickej teologickej akadémii. Po mesiaci ho však zatkli a za spomínané výroky odsúdili na sedem mesiacov väzenia.

Po odpykaní trestu narukoval do c. a k. armády a v decembri 1915 ho ako kadeta odveľli na východný front, kde sa zúčastnil na bojoch pri Gorodišči. Na jar 1916 jeho pluk presunuli na taliansky front a tam po polroku padol A. Malár do zajatia.

■ DÔSTOJNÍK V LÉGIÁCH

V zajatí prišiel A. Malár do kontaktu s českými a so slovenskými zajatcami a stotožnil sa s myšlienkou československej štátnosti – vtedy sa javila ako najideálnejšie riešenie budúcnosti slovenského národa. Vo februári 1918 vstúpil do československých légii v Taliansku a bol povýšený do hodnosti poručíka. V auguste 1918 sa Malárov peší pluk č. 34 zúčastnil na prudkých bojoch v horskom masíve Monte Baldo v severnom Taliansku na taliansko-rakúskom fronte. V decembri 1918 jeho pluk presunuli do novovzniknutého Československa a v priebehu roku 1919 sa zúčastnil na

obsadzovaní Slovenska a bojoch proti maďarskej Červenej armáde. Za účasť na týchto bojoch ho vyznamenali Československým vojnovým krížom a v apríli 1920 prijali do československej armády v hodnosti kapitána.

■ ŤAŽKÉ ROKY

Legionárska minulosť dávala Malárovi veľmi dobré vyhliadky na rýchly hodnostný rast. Ten podporil aj štúdiom vo Francúzsku na École spéciale militaire v Saint-Cyr v rokoch 1921 – 1922. Napriek tomu, že ho každoročne jeho veliteľia odporúčali na mimoriadne povýšenie, zostal až do začiatku 30. rokov v hodnosti štábného kapitána pechoty. Jednou z príčin bolo jeho slovenské zmýšľanie. Takýto postup v tomto období nebol nijako výnimočný.

Po úspešnom absolvovaní Válečnej školy v Prahe (1927 – 1930) však už jeho vojenská kariéra strmo stúpala. Počas štúdia sa zoznámil s Vlastou Kabešovou a v lete roku 1928 sa s ňou oženil. Manželstvo sa však po necelých štyroch rokoch rozpadlo. V roku 1935 ho premiestnili do Vojenského zemepisného ústavu v Prahe. Tu bol v roku 1937 povýšený do hodnosti podplukovníka generálneho štábu. V roku 1938 bol pridelený na Ministerstvo národnej obrany v Prahe, kde ho zastihlo vyhlásenie autonómie Slovenska. Po októbri 1938 Malár pôsobil na Hlavnom veliteľstve HG v Bratislave. Ako vojenský expert bol aj členom česko-slovenskej delegácie na rokovaniach s Maďarskom v Komárne (9. – 13. októbra 1938). V deň vyhlásenia Slovenského štátu podpísal Memorandum, v ktorom signatári apelovali na poslancov Slovenského snemu a varovali ich pred historickými dôsledkami vyhlásenia slovenskej samostatnosti. Dokázal tak svoju pretrvávajúcu oddanosť myšlienke československej štátnosti. Napriek tomu už 15. marca 1939 Malár spolu s ďalšími dôstojníkmi zložil prisahu vernosti novému štátu a režimu a zároveň prevzal velenie VI. zboru v Spišskej Novej Vsi. Jeho hlavnou úlohou bola obrana územia východného Slovenska. Jeho popularita v armáde i mimo nej stúpala počas konfliktu s Maďarskom (Malá vojna), po

ktorom ho povýšili do hodnosti plukovníka generálneho štábu.

Aj keď ešte v marci 1939 bol plne oddaný myšlienke československej štátnosti a netajil sa kritickými názormi na spoluprácu s Nemcami, už v septembri toho istého roku sa zúčastnil v rámci slovenskej armády na vojenskom ťažení proti Poľsku. Velil 3. divízií (krycie meno Rázus), pričom potvrdil svoj cit pre taktiku a prejavil aj značnú dávku veliteľskej iniciatívy. Jeho počínanie neušlo pozornosti Nemcov, a tí ho vyznamenali železným krížom II. triedy.

■ NA VÝCHODNOM FRONTE

Po vypuknutí sovietsko-nemeckej vojny v júni 1941 poverili plukovníka Malára velením 2. divízie, ktorá bola súčasťou Armádnej skupiny. Po krvavej bitke pri Lipovci skupinu reorganizovali a vytvorili z nej Rýchlu divíziu (RD) a Zaisťovaciu divíziu (ZD). V novembri 1941 Malára vymenovali za veliteľa RD. Tentoraz už funkciu prijal. Velenie prevzal za veľmi zložitých podmienok; RD čelila až do konca decembra 1941 prudkému sovietskemu útoku (ofenzíva v priestore Rostova na Done). Medzi vojakmi RD bol nesmierne populárny. Vďaka svojmu skúsenému veliteľovi dokázali v zimných obranných bojoch na rieke Mius svoju obrovskú výdrž a odolnosť, pričom čelili šesťnásobnej sovietskej prevahe. Malár v týchto bojoch obstál vynikajúco a potvrdil, že je jedným z najschopnejších poľných veliteľov slovenskej armády. Už 1. januára 1942 bol povýšený do hodnosti generála II. triedy a 6. februára 1942 mu Adolf Hitler udelil najvyššie nemecké vyznamenanie – Rytiersky kríž Železného kríža. V máji 1942 velenie RD prevzal jej staronový veliteľ gen. Jozef Turanec a gen. Malár odišiel na Slovensko.

■ PRÍPRAVY POVSTANIA

Po návrate na Slovensko generála Malára vymenovali za vojenského a leteckého atašé na slovenskom vyslanectve v Berlíne. V júli 1944 prevzal funkciu veliteľa Poľnej armády (tzv. východoslovenská armáda) a dostal sa tak do centra konšpiračného diania. Ešte predtým sa 18. februára 1944 oženil v Berlíne s mladou nemeckou zubnou lekárkou Margot Grošovou.

Ako prvý ho do plánov protineemeckého ozbrojeného vystúpenia

zasvätil minister F. Čatloš. Podobné plány s Malárovou armádou mali aj predstavitelia Vojenského ústredia (VÚ) v Banskej Bystrici. K zapojeniu do príprav povstania však nedošlo, a preto bol plán VÚ dopredu odsúdený na neúspech. Takto sa generál Malár dostal do zložitej a nebezpečnej hry, ktorá sa mu napokon stala osudnou.

V skupine armád Severná Ukrajina sa v súvislosti s prevratom v Rumunsku začali objavovať úvahy o preventívnom odzbrojení Malárovej armády. Tie vyvrcholili 27. augusta, keď bol prijatý plán na jej odzbrojenie pod názvom Kartoffelernte mit Prämie (Zber zemiakov s prémieu). Malár o jeho existencii nemal ani najmenšie tušenie. V priebehu 29. augusta 1944 prichádzali do Bratislavy prvé správy o prenikaní nemeckých vojsk na územie Slovenska. F. Čatloš, ktorý bol už v tom čase zbavený velenia armády, urýchlene poslal špeciálne lietadlo pre A. Malára, aby sa ešte v ten deň dostavil do Bratislavy. Ten sa však rozhodol, že odlet odloží až na druhý deň ráno. Situácia sa ešte viac skomplikovala po Čatlošovom večernom rozhlasovom prejave, v ktorom oznámil príchod nemeckých okupačných síl. Malár sa ocitol vo veľmi zložitom postavení. Vedel, že vojenské vystúpenie proti Nemecku je v najbližšom čase nevyhnutné, ale vo vtedajšej situácii ho pokladal za predčasné a z vojenského hľadiska aj za nevhodné.

Po prilete do Bratislavy ihneď odišiel do prezidentského paláca, kde sa dozvedel o udalostiach v Banskej Bystrici. Nástoživo argumentoval o predčasnosti povstania, čím stratil u Nemcov veľkú časť dôvery, ba naopak, stal sa pre nich podozrivý. Po prejave prezidenta Dr. J. Tisa mal v rozhlase vystúpiť aj gen. Malár, ktorý mal povstanie oddialiť a pred Nemcami sa obhájiť. Žiaľ, ani jedno, ani druhé už nebolo možné. Malár vo svojom prejave odhalil svoje postoje a doslova šokoval všetkých sympatizantov odboja: „Stáť! Čelom späť! Pochod do materských posádok k svojim jednotkám! Všetko je prenáhlené, nedomyšlené a môže to naše pekné, dosiaľ vojnovou zhubou len málo dotknuté drahé Slovensko priviesť tam, kde ho nechceme mať, to je do vojennej vravy.“ V ďalšej časti

prejavu definitívne podkopával zvyšky dôvery, ktoré voči jeho osobe na nemeckej strane ešte zostali a zároveň znamenali spečatenie jeho osudu: „Prečo teda nečakať, až veci samy dozrejú a potom jednotne, okolnostiam prirane, všetci za jeden povraz ťahať. Tak káže zdravý pud sebazáchovy malého národa.“ Azda najväčší šok spôsobilo zakončenie jeho prejavu gardistickým pozdravom „Na stráž!“, ktorý v armáde všeobecne ignorovali. Tento prejav mu poškodil na oboch stranách.

Po jeho prejave nastal vo viacerých armádnych posádkach chaos. Azda najväčší práve vo východoslovenských divíziách. Plukovník Viliam Talský, ktorý bol počas Malárovej neprítomnosti veliteľom Poľnej armády, 31. augusta 1944 odletel lietadlom do Sovietskeho zväzu. Východoslovenská armáda tak zostala bez veliteľov, v rozklade a tento všeobecný chaos ukončili popoludní 31. augusta 1944 nemecké jednotky, ktoré obe divízie odzbrojili.

■ TRAGICKÝ KONIEC

Ešte v ten deň v popoludňajších hodinách Malár bez oznámenia opustil Bratislavu a odletel do Prešova bez toho, že by tušil, čo sa deje s jeho divíziami. Po pristáti na letisku ho zaistili nemeckí vojaci a eskortovali do kasární v Prešove medzi ostatných internovaných dôstojníkov. Neskôr ho z Prešova eskortovali do nemeckého zajateckého tábora v Kaisersteibruchu (Rakúsko) a odtiaľ do pevnosti Königstein v Sasku, kde boli umiestnení viacerí zajatí generáli.

Spočiatku s ním nemecké orgány zaobchádzali slušne. Na prelome rokov 1944/1945 sa však jeho położenie povážlivo zhoršilo. Z výpovedí viacerých exponovaných účastníkov povstania, ktorí skončili v nemeckých rukách, si vyšetrovatelia urobili jasný obraz o Malárovej účasti v Čatlošových plánoch protineemeckého ozbrojeného vystúpenia. V takejto situácii už Malárovi nepomohlo ani vysoké nemecké vyznamenanie a ani jeho nemecká manželka, ktorej sa 4. novembra 1944 narodil syn Borivoj. Presunuli ho do Berlína, do Hlavného úradu riíškej bezpečnosti. Odobrali mu uniformu a zbavili všetkých hodností a Rytierskeho kríža.

Tragický koniec gen. Malára je dodnes zahalený rúskom tajomstva. Podľa jednej z verzií bol spolu s ďalšími generálmi (Š. Jurechom, R. Viestom a J. Golanom) niekedy v druhej polovici marca 1945 popravený na dvore väznice v nemeckom koncentračnom tábore Flößenburg. Dodnes sa však v nemeckých archívoch nenašli nijaké dokumenty potvrdzujúce exekúciu štyroch slovenských generálov. Preto nemožno vylúčiť, že generál Malár spolu s ostatnými slovenskými generálmi vojnu prežil a skončil v sovietskom zajatí. Presný deň úmrtia a ani miesto jeho posledného odpočinku dodnes nepoznáme. V januári 1952 Okresný súd v Bratislave stanovil za deň jeho úmrtia 28. február 1945.

Pri prejave na slávnostnom privítaní frontových vojakov v Prešove 14. júna 1942. (Zdroj: VHA)

Pred osemdesiatimi piatimi rokmi sa uzavrela spisovateľská dráha Martina Kukučina

Národ znesie toľko slobody, na koľko jej je zrelý

Pavol M. KUBIŠ – Foto: www.52insk.com

Od Jasenovej po Buenos Aires, od Oravy po Patagóniu – tak možno geograficky vyznačiť krajné geografické póly a medzníky životnej púte potomka oravskej sedliackej rodiny, študenta z Revúcej aj z Prahy, lekára z Dalmácie, onoho „šor dottora“, ako mu – už aj v legende – vravievali na ostrove Brač. Životné zastávky Mateja Bencúra či známejšieho Martina Kukučina, ale stále toho istého slovenského spisovateľa, ktorého majú v úcte aj Chorváti. Dva krajné body umeleckej púte, ktorá sa začala 17. mája 1860 v Jasenovej a skončila v malej nemocnici v Pakraci pri Lipiku 21. mája 1928.

Martin Kukučina

V rodnej dedine chcel Matej Bencúr, kde najprv pôsobil šesť rokov ako učiteľ, šíriť reformné snahy; usiloval sa zmeniť konzervatívne ľudové zvyky, no márne. Pritom však hlbšie spoznával duše svojich dedičanov, priľnul k nim a získal si ich dôveru. Lebo ako sám hovorí: „... dobrý učiteľ zná nielen deti, ale i ľud, medzi ktorým pôsobí. Zná jeho náhľady, chod myšlienok, potreby, jeho filozofiu a svetový názor...“

■ V SLUŽBE SVEDOMIA

Tažili ho rozličné mimoškolské povinnosti na dedine (organovanie, koledy, kázne, vianočné obľátky), ale spor pokrokových ideí a konzervatívnej tradície si riešil svojím spôsobom: „Áno, som sluha. Som ale či? Ja som sluha všetkých – a nie sluha jednotlivca. Som ako iní ľudia – v službe svedomia. Kým tohto pána poslušnem, nik nemôže mať nado mnou moci... Ľudí hľadať, nezatvárať sa pred nimi: to je kúzo, ktoré som hľadal... Veď ja som ľudí obchádzal, vyhýbal im zďaleka. Videl som v nich len nepriateľov, záškodníkov. Prečo som sa ich tak bál? Že napadnú moju autoritu... A iba teraz nastáva starosť o autoritu: byť medzi ľuďmi, i vydobýť si ju – to je úloha moja.“

Po maturite odišiel študovať medicínu do Prahy, kde sa zapojil aj do práce v slovenskom spolku Detvan. O jeho činnosti zaznamenáva: „Mnohí členovia privykli v svojej materčine slovom i písmom vyjadriť myšlienku správne, čo už znamená mnoho u ľudí, ktorí v gymnáziu slovenčine úplne odykli, zabudnúc i to, čo vyniesli boli zo školy dedinskej. Okrem toho rozšírili si odbor vedomostí, najmä tých, čo škola nepodáva. Tým spolok stal sa, aspoň snažil sa stať prechodom do života. U mnohých členov vzbudil schopnosti, ktoré by azda boli v nich zadriemali, alebo aspoň tak chytro sa neprebudili. Pestoval v nich lásku k vlasti a k slovenskému národu. Prispel k tomu, že členovia sa poznali, naučili sa čtiť jeden druhého a ľúbiť...“

V roku 1894 takto vyložil Martin Kukučina svoju mienku o národnom oslobodení:

„Lebo výlučne to má cenu, k čomu prídete vlastným trdom, na čom sú stopy vášho znoja. Ostatok rozfrčkáriš nemilobohu. Ani poddaným, keď im sloboda padla nenazdaj-

ky z neba, nebolo na zdravie. Prišla (ľudu) darmo, bez trudu, nevedel ju oceniť, hazardoval s ňou a z panského poddanstva prišiel pod druhé poddanstvo horšie než prvé – pod krčmárske...“

Ako ďalej zaujímavu uisťuje Kukučina - Na osud národa môžu mať veľký, ba i rozhodný účinok rozličné obraty, náhody, šťastné vonkajšie premeny a prevraty, ale iba dočasne: „Taký účinok mohol by ostať trvácim iba tak, keby národ bol zrelým, dospe-lým stráviť a zažiť svoje šťastie. Lebo národ znesie len toľko slobody, pre koľko slobody je zrelý... Ako prichodí ľud k povedomiu, tak padajú z neho putá, i keď nie tie vonkajšie, aspoň putá duševného otroctva. Nuž tam nachodíme ťažisko celej otázky: ľud. Nuž treba oprieť všetky dvihadlá, aby sa prebúdzal z ťažkého sna samozabudnutia.“

■ MAJSTER SLOHU

Do slovenskej literatúry vstúpil Martin Kukučina poviedkou Na hradskej ceste (1883). Pôvod a pôvab svojej štylistiky, svojho slohu neskôr sám objasnil: „Čo som sa naučil písať, myslím, že som pochytil z úst samého ľudu. Pozoroval som pilne, ako hovorí a vyjadruje svoje myšlienky. Zbadal som, že vysloví jednoducho a krátko, čo chce povedať, pritom zrozumiteľne a ak môže, názorne. Padlo mi vždy do očí, že jeho výraz kraje presne myšlienku. Myslím, že pre každú myšlienku nájde chytro a ľahko veľmi vhodný výraz. Keby mal myšlienky z abstraktnejších odborov, iste by si našiel i na ne vhodný výraz. Sotva by ostal v rozpakoch, ako my niekedy, neuspokojení, lebo sme nemohli dopovedať, čo sme vlastne povedať chceli. Stáva sa často, že výraz nezodpovedá: povedané alebo písané slovo pokulháva za predstavou, ktorú sme mali vyvolať. Neraz cítíme, čítajúc, čo sme napísali, že myšlienku sme nevystihli a nezachytili, medzi ňou a písaným slovom ostáva istý priestor, istá priepasť, ktorú sme nemohli preskočiť. Neraz chodí okolo nej, ale nemôže sa s ňou stretnúť. Majster slohu je ľud sám, ktorý si vytvoril reč a vie ňou narábať: kto sa chce učiť, môže sa uňho učiť písať jasne a zrozumiteľne...“

Ako vážne vnímal umeleckú tvorbu vidieť aj z týchto jeho slov. Vie, že

„povolaného neumlčí nič a on musí písať, pretože ho k tomu ženie čosi. Písať musí! A blahoslavený človek, čo nemusí, ten ušetrený je mnohých bojov a poryvov duševných, keď povinnosť vonkajšia volá tam a to čosi volá inam. No tisíc ráz smutnejší lós toho, čo píše, a nemusí, alebo vôbec nemusí, a predsa píše!“

■ PESTRÝ ŽIVOT

Všetci literárni historici o živote Martina Kukučina konštatovali, že bol neobyčajne pestrý, bohatý na udalosti, životopisné zlomy, prekvapujúce obraty. Do povedomia najčastejšie vystupuje častá a príkra zmena životných prostredí, ktorá má spravidla aj rozhraničujúci význam pre tvorbu autora. Pri tohtoročnom výročí jeho narodenia si pripomeňme aj iné jeho zaujímavé medzníky...

Keď mal 15 rokov, v roku 1875, začal mladý Matej Bencúr študovať na učiteľskej preparandii v Kláštore pod Znievom. V roku 1885 ako 25-ročný uverejnil prózy Z teplého hniezda, Rysavá jalovica, Panský hájnik a Na svitaní. V júni toho roku zmaturoval na gymnáziu v Šoprone a v októbri sa zapísal na Lekársku fakultu Karlovej univerzity v Prahe.

Ako tridsaťročný uverejňuje Martin Kukučina v roku 1890 prózy Keď báčik z Chochoľova umrie, Prečo Adam Chvojka spáva teraz už doma, Pod vládou ženy a ďalšie. Prvé vzťahy zobraňovaných spisov Martina Kukučina vyšli na Slovensku pred 100 rokmi – v roku jeho abrahámovín – v roku 1910. Usporiadal a redigoval ich Štefan Krčméry. Po dlhšom odmlčaní, v roku 1920, uverejnil pred 90 rokmi v Národných novinách úryvky z cestopisu Prechádzka po Patagónii.

Po prechodnom pobyte v Záhrebe a Lipiku, v novembri 1925, ako 65-ročný odcestoval znova do Južnej Ameriky usporiadať majetkové záležitosti. Pri tejto ceste ťažko ochorela jeho manželka Perica Didoličová, čo bolo hlavnou príčinou skorého návratu oboch do Európy.

■ POSLEDNÝ ČLÁNOK

Spoznať dielo Martina Kukučina v celej jeho sile a mohutnosti znamená spoznať nielen jeho prozaické a dramatické práce, ale aj novinárske štúdie a články. Človek menšej postavy, útlý, vrtkých pohybov, oválnej tváre a bystrých nevädzových očí,

najčastejšie prižmúrených, zaujímal sa o všetko a všade. Kukučina písal do rôznych časopisov – slovenských, českých i chorvátskych – najčastejšie však do Vajanského Národných novín.

V týchto novinách (číslo 9 – 10) publikoval v roku 1928 aj svoj posledný článok Závažné skúsenosti. Môžeme ho považovať za akýsi odkaz spisovateľa realistu pred smrťou všetkým žijúcim. Článok akoby predznamenával i list, ktorý v roku 1927 písal Martin Kukučina Jankovi Čádrovi: „Keď som prišiel domov, mal som úmysel napísať niečo zo súčasnosti, ale súčasnosť ma tak hegla, že som sa obrátil k minulosti...“

Toto potvrdzujú aj jeho historické novely Košútka, Kibká a Rozmájinový mládnik, ktoré vyšli v spomínanom roku.

Inšpirovaný návštevou Tatranskej Lomnice, kde sa konal tzv. Národopisný deň, Kukučina takto hŕta a uvažuje: „Vojna skončila – Slovák je slobodný. Splnili sa mu túžby osobné, národné a spoločenské. Z trpného, trpezlivého a trpiaceho dodávateľa vládnych mamelukov na uhorský snem, kde ho podchvilou vyhlasovali za nejestvujúceho, stal sa odrazu dejateľ v obci, župe, ba aj v krajine. Dostal do rúk opraty, aby mohol svoju káru viesť kade chce. Sloboda vysypala naň za celú krošňu podarúňkov. Je ich toľko, že neborák ani nevypúšťa z ruky najsvätejšie právo slobodného občana – hlasovací lístok. Noviny sa mu zaliečajú, strany šmajchlujú, poslanci klaňajú. A prečo? ... A Slovák akoby predsa nebol spokojný. Je tichý, zamyslený. Nerozhadzuje sa, ako by sa patrilo. Chodí v ošúchaných beláskach, vyčaptaných topánkach alebo sa oblečie nad pásom do kroja, že vyjde a poznove: „fele Maďar fele Tót...“

■ PREDVÍDAVÝ REALISTA

V takmer neznámom, poslednom a z dnešného pohľadu priam symbolikom článku Kukučina ďalej pokračuje: „Ľud má v rukách mocnára – volebný lístok 25-tich strán, no nemá dosť práce, chleba. Nie je najšťastnejší, preto znova odchodí do sveta. Je to v jeho povahe či v zhoršených pomeroch? Hádám aj preto sa dnes opúšťa. V starootcovských zvykoch, obyčajoch, krojoch i výstavbe dedín. Nečut' už veselý smiech, nevidno trojdhňové svadby, krštenie, ani šantenie pekno-duchej mládeže. Tak sa mi vidí, že čosi zžiera slovenského človeka...“

Svoj posledný článok s nadpisom Závažné skúsenosti, ktorý hádam netreba ani komentovať, končí Kukučina takto: „... Treba sa vrátiť k starým tradíciám v odeve, obuvi, stavbe, aspoň cez nedele a sviatky, kedy cudzinci prichodia a prinášajú peniaze.... Či nie je krajší slovenský človek v kroji ako v civilke? Dedovi-zeň je tu, preto mládež zachovaj si ju a opatrui! V nej zostaneš slovenskou, slovanskou, hlavne však svojou.“

Literárne dielo Martina Kukučina, tesne späté s jeho životom, je myšlienkovito i umelecky bohaté a vzácné, jeho význam nie je iba v tom, že sa stal slovenským klasikom, ktorý verne zachytil takmer všetky stránky slovenskej ľudovej svojskosti, ale významne prispel i k slovenskému preporodeniu sa, privádzajúc vo svojich dielach a úvahách nový myšlienkový vzruch na Slovensku.

REFLEXIA

Dom Matice slovenskej v Komárne prekonáva jedno z najťažších období svojej existencie. Preto by sme veľmi radi poďakovali všetkým, ktorí nám pomohli a pomáhajú. Vďaka medializácii nášho problému s nedoplatkom sa našli ľudia a podarilo sa vyzbierať 2 000 eur. Je to pre nás obrovská podpora a najmä povzbudzujúci pocit zadosťučinenia, že sme roky nerobili zbytočnú prácu.

Dobré správy z Komárna

K nášmu problému sme pristúpili konštruktívne a aj keď ide o dve samostatné inštitúcie, spojili sme Dom Matice slovenskej s Miestnym odborom a spoločne sa snažíme situáciu zvládnuť. Miestny odbor z vyzbieraných peňazí prenajme pre krúžky miestnosť v Dome Matice slovenskej, čím mu pomôže prekonať kritické obdobie. Všetky vyzbierané peniaze sa použijú naozaj transparentne a účelovo do posledného centa. Spolu s Domom robíme opatrenia, aby sme čo najviac priestoru využili čo najefektívnejšie. Odstránili sme portál z balkóna – pozadie sochy sv. Cyrila a Metoda, tým sa nám podarilo zatraktívniť miestnosť na poschodí a prenajať ju súkromnej firme.

Pokiaľ ide o samotné krúžky, tak sa ich situácia dotkla zatiaľ len okrajovo. Slovenskí rebeli sa intenzívne pripravujú na festival do Nemecka a na bohatú letnú sezónu. Dramatický krúžok síce musel posunúť termín premiéry, ale veríme, že sa nakoniec uskutoční ešte tento rok. Ďalšia činnosť Matice slovenskej v Komárne pokračuje bez zmien, uskutočnili sme všetky obvyklé detské súťaže i prehliadky, trochu menej intenzívne ako obvykle sme sa zapojili do Komárňanských dní, ale myslím si, že teraz je to pochoptiteľné.

Vďaka pomoci dobrovoľníkov sa nám podarilo zrekonštruovať zadný trakt a už rokujeme o prenájmoch. Tiež sme dali do prenájmu kanceláriu riaditeľa i zasadačku, čo by malo zabezpečiť, že podobná situácia s nedostatkom financií sa opakovat' v budúcnosti nebude. Čiastočne sme prišli o učebňu, kde prebiehala dramatická a spoločenská výučba, no veríme, že nakoniec nájdeme aj pre toto riešenie.

Dobrou správou je, že podľa všetkého si budeme môcť ponechať jednu šatňu a aj zrkadlovku, čo by mohlo znamenať, že náš sen o pravidelných predstaveniach hosťujúcich divadiel je stále aktuálny. Naši dôchodcovia, priaznivci jogy, ale aj kapely, s výnimkou jednej, naďalej môžu pokračovať nerušene ďalej. To je v tejto chvíli naozaj dobrá správa.

Prichádza najkritickejšie obdobie leta. Počas neho je totiž temer nemožné sálu komerčne prenajať a naopak skúšky krúžkov, ktoré dotujeme, prebiehajú o to intenzívnejšie. Verím však, že ak nám ostane verejnosť naklonená, zvládneme to a novú sezónu otvoríme bez väčších problémov. Začiatkom júna (6. 6. 2013) nás čaká valné zhromaždenie a s tým súvisiace voľby do orgánov Miestneho odboru Matice slovenskej. Je za nami kus práce a ja by som sa aj touto cestou chcel poďakovať všetkým členom výboru za prácu a čas, ktorý nezištne obetovali nášmu spoločnému dielu.

Jozef ČERNEK,
predseda MO MS Komárno,
riaditeľ D MS Komárno

